

BİLANÇO

TÜRMOBAYLIK YAYIN ORGANI • SAYI : 78 • NİSAN 2003

FİYATI:2.500.000.-TL.

- *Hükümet vergi stratejisine döndü*
- *Vergi yükü artıyor,
vergi tabanı yerinde sayıyor*
- *Basit usul belge düzenini bozuyor*
- *Irak savaşı mı? Petrol savaşı mı?*
- *Ekonomiler savaş baskısı altında*

Ekonomik Rapor

Sahibi
Mustafa ÖZYÜREK

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu

Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU
Barış TOPRAK

TÜRMOB

Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres

Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail:alid@turmob.org.tr

Baskı

Ziraat Matbaası
(0.312) 384 73 44

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı
Bilanço Dergisi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

Gündem...

ABD ve İngiltere'nin Irak'ı işgal girişimi dünyada yeni bir dönemin başlangıcı olacak nitelikte gözüküyor. Savaş nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Türkiye bugüne kadar gelişen süreçte kararlı bir politika sergileyemedi.

Türk ekonomisi, 3 Kasım seçimlerinden sonra kamuoyunda yeşeren umutlarını giderek tüketiyor. Adına piyasalar denilen ancak derinliği ve fonksiyonu tartışmalı olan faiz-döviz-borsa üçgenine hapsolmaktan bir türlü kurtulamıyor. Piyasalar denilen bu mekanizma Türk ekonomisine zarar verir bir nitelik gösteriyor.

Ek vergilerden sonra Vergi Düzenlemelerinin birinci bölümü olan kanun tasarısı gündeme geldi. Bu düzenleme, koalisyon hükümeti tarafından kabul edilen ve IMF'e sunulan vergi stratejisinde yer alan unsurları içeriyor. Stratejinin diğer bölümleri ile gelir idaresinin yeniden yapılandırılmasını kapsayan kanun tasarıları üzerindeki çalışmalar Maliye Bakanlığı bünyesinde devam etmekte ve tamamlanınca TBMM'ye sevk edilecek. Vergi yasaları ve vergi idaresinde değişiklikler öngören bu strateji, IMF programının devamı için şart koşulunca tekrar gündeme alındı ve uygulanması için çalışmalara başlandı. Bir anlamda vergi stratejisi gecikmeli olarak da olsa kaldığı yerden tekrar hayata geçecek.

Sayfalarımızda önümüzdeki günlerde yapılması planlanan vergi düzenlemelerine ayrıntılı olarak yer verdik. Bu sayımızı da ilgi ile okuyacağımızı umuyoruz.

Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

Vergi düzenlemelerinin ARKASI KESİLMİYOR

AKP iktidarı ilk olarak mali miladı kaldırmıştı, peşinden Mali Barış Kanunu yasalaştırdı. 3 Mart tedbirleri çerçevesinde getirilen ek vergilerle ilgili düzenleme ve vergi yasalarında değişiklik bunları izledi.

Kamuoyunda savaşa girmenin bedeli olarak adlandırılan ancak 2003 bütçesinde faiz dışı fazla hedefinin gerçekleştirilmesi için getirilen “*Ekonomik İstikrarı Sağlamak için Ek Vergiler Alınması Hakkında Kanun Tasarısı*” ile 1.750 trilyon daha vergi ödenecek.

Tasarı düzenleme ile 2003 yılı için tahakkuk ettirilen motorlu taşıtlar vergisi tutarı kadar, ek motorlu taşıtlar vergisi ödenecek verginin birinci taksiti, bu kanunun yayımını izleyen ayın sonuna kadar, ikinci taksiti ise 2003 yılının Ekim ayı sonuna kadar eşit taksitler halinde ödenecek.

Bina, arsa ve arazilerin 2003 yılı vergi matrahları üzerinden bir de-

faya mahsus olmak üzere ek emlak vergisi alınacak. Bina ve arazi vergisi ile ilgili muaflik ve istisnalar, bu vergi bakımından da geçerli olacak. 2003 yılında bina ve arazi vergisi mükellefi olanlar, bu verginin de mükellefi olacak. Tahakkuk ettirilen emlak vergisi, mükelleflerce 2003 yılı emlak vergisi taksit süreleri içinde belediyelere iki eşit taksitte ödenecek.

Yeni Vergi Yasa Tasarısı

Bir katrilyonluk vergi gelirlerinde artış sağlayacağı tahmin edilen tasarı yürürlük ve yürütme dahil 36 maddeden oluşuyor.

Mevcut uygulamada yüzde 40-200 arasında değişen yatırım indirimi oranı yeni yasayla yüzde 40 olacak. Mükellefler faaliyetlerinde

kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin yüzde 40'ını vergi matrahlarının tesbitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yapabilecekler.

Tasarıya göre menkul sermaye iratlarında, tam mükellef kurumlardan elde edilen kar paylarının yarısı gelir vergisinden müstesna tutulacak. Tasarının üçüncü maddesi ile sakatlık indirimi yeniden düzenleniyor. Tasarıya göre sürekli olarak işlenmiş altın alım, satım ve imalini yapanlar, altın satış tarihinde İstanbul altın borsasında oluşan has altın değeri ile satılan mamülün has altın maliyet bedeli arasında oluşan maliyeti, maliyet bedeline ilave edecekler.

Buna göre fark, bilançonun pasifinde özel bir fon hesabında izlenecek. Bu fon, sermayeye ilave dışın-da her hangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiğinde veya işletmeden çekildiği takdirde, o yılın kazancına dahil edilerek vergiye tabi tutulacak.

Gelir Vergisi Kanunu serbest meslek erbabını düzenleyen 66 maddesinde yapılan değişiklikle dış protezçileri maddeden çıkarılıyor.

Kurum gelirlerinde kar dağıtımında ödenen ve gelir vergisi ile birlikte yüzde 65'e çıkan vergi yükü, getirilen mekanizma ile yüzde 45'e düşecek.

Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve üç aydan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri ile tam mükellef kurumlara ait olan ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar. Gelire giren diğer kazançlar ve iratlar kapsamında yeniden düzenleniyor.

Tasarı tam mükellefiyette yıllık beyanname verilmeyecek hallerde yeniden düzenleniyor.

Gelir vergisi

Gelir vergisine tabi gelirlerde üst sınırlar yüzde 45'e yükseltildi. Alt sınırı ise yüzde 20'den başlayacak. Ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde ise tarifede yer alan vergi

oranları beş puan indirilmek suretiyle uygulanacak.

Gelir vergisinde taksit sayısı üçten ikiye düşürülüyor. GVK'nun 117'nci maddesinde yapılacak değişiklikle, Şubat ayı içerisinde verilmesi gereken beyanname ile bildirilen gelir üzerinden tahakkuk ettirilen gelir vergisi Şubat ve Ha-

ziran aylarında, Mart ayı içerisinde verilmesi gereken beyanname ile bildirilen gelir üzerinden tahakkuk ettirilen gelir vergisi Mart ve Temmuz aylarında olmak üzere iki eşit taksitte ödenecek.

Vergi iadesi

Tasarıya göre, işçi ve memurların vergi iadesine ilişkin özel gider indirimi 2003 yılı sonunda uygulamadan kalkıyor. Buna göre çalışanlar bu yıl topladıkları belgeler için 2004 yılı Şubat ayında mevcut sisteme göre vergi iadesi alacak. Tasarı ile belirlenen yeni modele göre, sağlık, eğitim, gıda, kira ve

giyim harcamaları için toplanacak belgeler yıl sonunda işverene teslim edilecek. Verilecek belgeler tutarı gelir vergisi toplam matrahını geçemeyecek. Çalışanlar, yeni sistemde topladıkları fatura ve fişlerin ilk 3 milyar lirası için yüzde 8, 3 ile 6 milyar lira arasındaki bölüm için yüzde 6, 6 milyar lirayı aşan kısım için yüzde 4 vergi iadesi alacak.

Kurum gelirlerinde kar dağıtımında, gelir vergisi ile yüzde 65'e çıkan vergi yükü, getirilen mekanizma ile yüzde 45'e düşürülecek. Sporculara ücret olarak yapılan ödemeler gelir vergisinden müstesna tutuluyor. Bu ücretler üzerinden yüzde 15 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacak.

Gelir vergisi Kanununa göre vergiden muaf esnaf ile basit usulde veriletilen mükellefler tarafından yapılan teslim ve hizmetler KDV istisnası içine alınacak.

Kurumlar vergisi

Kurumlar vergisinde yüzde 25 olan geçici vergi oranı yüzde 30'a çıkarılıyor. Halen Nisan, Temmuz ve Ekim olmak üzere 3 taksitte tahsil edilen kurumlar vergisinde ödeme dönemi teke düşecek ve sözkonusu verginin tamamı Nisan'da ödenecek.

Halen her ayın 20'sinde verilen muhtasar beyanname ile 25'inde verilen katma değer vergisi birleştirilecek. Yeni beyanname her ayın 23'ünde verilecek.

Hükümet vergi stratejisine döndü

Dünya Bankası ve IMF yetkililerinin hazırladıkları raporlar doğrultusunda 57. hükümet tarafından hazırlanan vergi stratejisi IMF'in şart koşmasıyla tekrar uygulamaya giriyor. Vergi idaresi fonksiyonel yapıya uygun olarak yeniden örgütlen- dirilecek.

AKP iktidarının bir süre- rafa kaldırdığı vergi stratejisi kaldığı yer- den işlemeye devam edecek. IMF tarafından olmazsa olmaz olarak görülen ve mutlaka uygu- lanması istenen stratejinin bir bölümü TBMM'ne sevk edilen 36 maddelik düzenlemeler içeri- sinde yer aldı.

Stratejik dolaylı vergiler kapsa- mında yer alan ve Ekim 2002 sonuna kadar yasalaşması iste- nen düzenlemeler TBMM'ne su- nuldu. Stratejide basit usule tabi mükelleflerin KDV'den muaf tutulması, finansal kiralamanın vergilemesi, gelir vergisi tarife- sinde artış, özel gider indirimi- nin vergi indirimine dönüşmesi, yatırım indirimi, temettü vergi-

lemesi gibi düzenlemeler yer al- dı.

Vergi stratejisi çerçevesinde ka- nun tasarısı olarak hazırlanıp önümüzdeki günlerde TBMM'ne sevk edilecek olan düzenlemeler ise şöyle;

- Beyan sisteminde üniter yapı- ya geçilecek,

- Vergi kanunları dışında istisna ve muaflıklara yer verilmeye- cek,

- Serbest bölgelerde uygulanan istisnalar (gelir ve kurumlar ver- gisi istisnaları dahil) kaldırılac- ak. Serbest bölge kazançları, bölgede şirket kurulması ve yurt içi pazara satış oranının yüzde 15'i geçmemesi koşuluyla düşük oranda vergiye tabi tutulacak.

Bölgede çalışanların ücretleri tam olarak vergilendirilecek.

Vergi stratejisinin ikinci ayağını ise vergi idaresine ilişkin düzen- lemeler oluşturuyor. Vergi ida- resine ilişkin olarak yapılacak düzenlemeler ise şöyle;

Gelirler Genel Müdürlüğü ilke olarak fonksiyonel yapıya uygun şekilde yeniden örgütlenilecek. Bu çerçevede söz konusu yapıyı karşılayacak yeterli sayı- da genel müdür yardımcılığı, da- ire başkanlığı, şube müdürlüğü ve uzmanlıklar oluşturulacak.

Merkez ve taşrada uzmanlaşma- ya gidilecek ve bu kapsamda ge- lir idaresi personelinin büyük öl- çüde yüksek öğrenimli uzman- lardan oluşması sağlanacak.

Fonksiyonel alanlara göre yeterli tip ve sayıda uzmanlık kadroları oluşturulacak. Örneğin, vergi uygulaması için vergi uzmanlığı, vergi politikası için ekonomi uzmanlığı, bilgi işlem için programcı, sistem analisti, istatistik için istatistik uzmanlığı kadroları oluşturulacak.

Vergi politikası bölümü, Genel Müdürlüğe bağlı olarak fonksiyonel örgütlenme çerçevesinden yeniden yapılandırılarak geliştirilecek. Bu kapsamda bütçe, vergi modelleri, araştırma ve istatistik fonksiyonlarının geliştirilmesi, vergi kanun tasarılarının hazırlanması, diğer düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların izlenmesi için yeterli sayıda (genel müdür yardımcılığı, daire başkanlığı, şube müdürlüğü ve uzmanlıklar gibi) kadro oluşturulacak.

Gelir idaresinin görevini gereği gibi yerine getirmesi için gerekli personel istihdam edip bu personelin idarede uzun vadeli olarak hizmet etmesini sağlamak üzere, özlük hakları ayrı bir sistem dahilinde ekonomide yer alan sermaye ve para piyasası kurumlarına paralel olarak düzenlenecek.

Geçici sürelerle sözleşmeli eleman istihdam edilmesi ve bu elemanlara yeterli ücretin ödenmesi imkanı sağlanacak.

Vergi kimlik numarası uygulamasının yaygınlaştırılmasına devam edilerek ekonomik olayların vergi kimlik numarası altında izlenmesi sağlanacak ve denetim birimlerinin bu bilgileri etkin bir

şekilde kullanması için gerekli teknik alt yapı oluşturulacak.

Elektronik muhasebe sistemine geçilecektir.

Beyannamelerin kademeli olarak İnternet-intranet yoluyla toplanmasına başlanacak.

Etkin ve kurumsallaşmış bir denetim için gerekli alt yapı oluşturulacak. Bu kapsamda Bakanlık düzeyinde bir denetim koordinasyon birimi oluşturulacak ve bu birim merkezi ve yerel dene-

timin etkin ve verimli bir şekilde yapılmasında koordinasyon sağlayacak. Koordinasyon biriminde Müsteşar, Teftiş ve Hesap Uzmanları Kurulu Başkanları ve Gelirler Genel Müdürü yer alacak.

Koordine edilmiş yıllık denetim planı hazırlanacak.

Mükellef gruplarına göre veri tabanı geliştirilecek ve bu gruplara dönük ayrı denetim stratejileri oluşturulacak.

Elektronik beyanname ve elektronik muhasebe sisteminin geliştirilmesi ile toplanacak vergiler vergi tabanında değerlendirilecek.

Denetlenen mükellefler ve denetim

sonuçları izlenerek denetim istatistik tabanı oluşturulacak ve denetim için ileriye dönük risk alanları belirlenmesinde kullanılacak.

Vergi istihbarat merkezinde vergi kimlik numarası altında toplanan bilgilerin denetim için etkin bir şekilde kullanılmasına dönük olarak bilgileri sınıflandıran, riskli mükellef ve alanları denetim için seçen ve ön bilgisayar denetiminden geçiren program-

lar oluşturulacak. Kamu kesimi harcamaları vergi kimlik numarası altında izlenecek. Kamu kesiminin halen ekonomide önemli bir paya sahip olduğu ortamda ekonominin önemli bir kesimini kapsayacak olan bu veri tabanı denetimin etkinliğini artıracak. Bu kapsamda örneğin;

* Devlet Malzeme Ofisi alımları,

* Sosyal güvenlik kurumlarının eczanelere ilaç ödemeleri,

* Kamu ihaleleri sonucu yapılan alımlar,

Vergi tabanında vergi kimlik numaraları altında toplanacak.

Denetim elemanlarının özlük hakları sermaye ve para piyasası kurumlarına paralel olarak yeniden düzenlenecek.

İç denetim, vergi idaresinin etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla geliştirilecektir.

Her sene belli sayıda denetim elemanı iç denetim için görevlendirilecektir.

Yıllık iç denetim planı hazırlanacak.

İç denetimde, personelin kanunlara, tebliğlere, yasal direktiflere, uygulama ve işlem yönergelerine ve diğer ilgili kurallara uyumu denetlenecek.

İç denetim sonuçları her sene toplanarak analiz edilecek.

Büyük mükellef hizmetleri, vergi gelirlerinin artırılması, vergi borçlarının daha iyi yönetilmesi,

bu mükelleflere daha iyi hizmet verilmesi ve vergiye uyumlarının yükseltilmesi amacıyla iyileştirilecek.

Mevcut büyük mükellef vergi dairelerinin sahip olması gereken mükellef standartları gözden geçirilerek yeniden belirlenecek ve bu vergi dairelerinin mükellef sayısı orta düzey mükellefler ayıklanarak hizmet verilmesi kolay hale getirilecek.

Bu vergi dairelerinin üst düzeyde bir hizmet sağlayabilmesi için gerekli yetenekli personel ve uzman kadrolar öncelikle sağlanacak ve gerekli kaynak aktarılacak.

Elektronik muhasebe ve elektronik beyanname uygulamasına bu mükelleflerden başlanarak veri tabanı geliştirilecek.

Vergi borçlarının izlenmesine dönük sistem analizi kolaylaştırarak, borcun yaşını gösterecek, zaman serilerini yaratacak ve diğer detaylı analitik bilgileri sağlayacak şekilde geliştirilecek.

Kamu kurumlarının vergi borçlarının azaltılmasına dönük genel yada her kurum için ayrı strateji geliştirilmesi üzerinde çalışılacak. Bu konuda ilgili diğer kurumlarla işbirliği yapılacaktır.

Özel sektör vergi borçlarının azaltılmasına dönük olarak yapılan çalışmalara devam edilecektir. Bu çalışma borç yapısının analizi, borç artış ya da azalışının sebepleri, vergi borcunun izlenmesindeki hukuki ve pratik

prosedürün gözden geçirilmesini ve bu alanda yapılabileceklerin belirlenmesini kapsayacak.

Mükellef hizmetlerine ilişkin strateji geliştirilecek, mükellef idare ilişkilerini daha sağlıklı hale getirecek bir plan hazırlanarak hizmetlerin geliştirilmesi sağlanacak.

Mükellef hizmetleri kapsamında vergiye uyumu ve vergi bilincini artıracak projelere ağırlık verilecektir.

Vergi idaresi personeli için;

* vergi sistemindeki hızlı değişim ve gelişmelere uyum sağlamak,

* bilgi ve uygulama kapasitesini yükseltmek,

* mükellef-idare ihtilaflarını azaltmak,

* yeni projelere uyum sağlamak, amaçlarıyla sürekli ve geçici eğitim programları oluşturulup uygulanacak.

Vergi idaresinin yeterli kaynağa sahip olması sağlanacak.

Vergilemenin uluslararası boyutunun geliştiği, ülkeler ve birlikler arasındaki politikanın ana unsurlarından biri haline geldiği bir ortamda, vergi idaresinin yurt dışı açılımını sağlayacak, ülkemiz sistemini yabancı yatırımcı ve ilgililere tanıttacak ve aynı zamanda karşılaştırmalı vergi politikalarını yakından takip etmek amacıyla, vergi idaresi personeli için yurt dışı kadro sayısı yeteri ölçüde artırılacak.

Vergi yükü artıyor vergi tabanı yerinde sayıyor

Türkiye’de vergi yükü hızlı bir artış sergilerken vergi mükellefi sayıları yerinde sayıyor. Gelir vergisi mükellef sayısı 1983 yılında 1.830 bin iken 2002 yılı sonu itibariyle 1.729 bine geriledi.

Türkiye’de yıllardır her vergi yasası değişikliğinde gündeme gelen vergi tabanını genişletmek vergi yükünü adil dağılımını sağlama sözü hiç bir zaman gerçekleşmediğini rakamlar gösteriyor.

Yıllardır Maliye Bakanları gerek vergi yasalarında yapılması he-

deflenen değişikliklerin takdiminde gerekse bütçe sunuşlarında 2003 yılı bütçe sunuşunda olduğu gibi, şu ifadeye yer veriyorlar, *“Yapılan ve yapılacak düzenlemeler genel olarak vergi yükünü artırıcı değil, kayıtdışı ekonomiyi kayıt altına alıp vergi kayıp ve kaçığı azaltacak, vergi yükü -*

nün adil dağılımını ve verginin tabana yayılarak kayıtlı mükellefler üzerindeki yükün zaman içinde mümkün olduğu ölçüde azalması prensibine dayanmaktadır.”

Ancak uygulamalar ve rakamlar yıllardır bunun tersini gösteriyor ve bu sıralanan hedefler gerçek-

Türkiye Genelinde En Az Bir Vergi Türünden Faal Mükellef Sayıları		
Vergi Türü Adı	2000 Yılı Faal Mükellef Sayısı	2001 Yılı Faal Mükellef Sayısı
Gelir Vergisi	1.846.294	1.768.653
Kurumlar Vergisi	542.556	565.556
Gelir Vergisi (Gayrimenkul Sermaye İradı)	344.049	387.330
Gelir Stopaj Vergisi	1.941.392	1.948.312
Kurum Stopaj Vergisi	11.902	11.027
Katma Değer Vergisi	2.876.610	2.870.826
Basit Usulde Ticari Kazanç Vergisi	806.443	808.787
Diğer Ücretler Vergisi	21.048	20.951
Diğer Vergiler	2.138.706	2.124.666
Kaynak: Gelirler Genel Müdürlüğü		

leşmiyor. Kayıtlı mükellefler üzerindeki vergi yükü sürekli artıyor. GSMH'nin vergi gelirlerine oranı ile elde edilen vergi yükü 1990 yılında yüzde 15 iken, 1995 yılında 16,7, 2000 yılında yüzde 25,6'ya ve 2001 yılında da yüzde 26,2'ye yükseldi. Vergi yükündeki bu sürekli artış trendine karşılık vergi mükellefi sayısı adeta yerinde saydı. Kurumlar vergisi mükellefi sayısı nüfusa oranlandığında komik bir seviyede bulunmasına karşın muafiyet ve istisnalardan yararlanmak isteyen mükellefler için bir sığınak oluşturuyor. 1995 yılında 319 bin olan kurumlar vergisi mükellefi 2000 yılında 542 binde ve 2002 yılında da 585 bine yükseldi. Son iki yılda bu verginin mükellef sayısı yüzde 8 arttı.

1983-1999 yılları arasında sermaye şirketleri 13 kat, kooperatifler 5,4 kat, diğer kurumlar 5,8 kat artmış, dar mükellefler ise yüzde 15 azalmıştır.

Kurumlar vergisinde özü itibarıyla bir artış olduğunu söylemek mümkün değildir. Hayat standardı esnasından kaçan mükellefler limited şirket kurarak kurumlar vergisi mükellefi olmuşlardır. Kuruluş ve sermaye şartının düşük olması bunu yaygınlaştırmış ve kurumlar vergisi mükellef sayısını artırmıştır. 1991-1999 yılları arasında kurumlar vergisine tabi limitet şirket sayısı 6,61 kat artarken, anonim şirket sayısındaki artış yüzde 53,8'de kalmıştır. Dar mükellef kurum sayısı ise 1,11 kat azalmıştır.

Gelir vergisi mükellef sayısı ise 1983 yılının da altında kaldı. 1983 yılında 1.830.841 gelir vergisi mükellefi varken bu rakam 1987 yılında 2.048.761 ile en yüksek seviyesine ulaştı. 1990'da 1.859.324, 1995 yılında 1.829.995, 2000 yılında 1.846.294 ve 2002 yılında da 1.729.260 olarak gerçekleşti.

Gelir vergisi mükelleflerinin en önemli bölümünü ticari kazanç oluşturuyor. Gelir vergisi mükellefi zirai kazanç sahiplerinin sayısı ise sürekli düşüş gösteriyor. 1983 yılında 180.317 iken bu rakam 2000'li yıllarda 45.914'lere geriledi.

Ticari kazanç elde eden gelir vergisi mükellef sayısı da 1.350 bin ile 1.450 bin arasında değişiyor.

GSYİH, Toplam Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü

(Brüt)			(Milyar TL.)
Yıllar	GSYİH (1)	Vergi Gelirleri (2)	Vergi Yükü (%) (2/1)
1990	397.178	59.402	15,0
1991	634.393	101.376	16,0
1992	1.103.605	177.586	16,1
1993	1.997.323	329.588	16,5
1994	3.887.903	635.329	16,3
1995	7.854.887	1.310.932	16,7
1996	14.978.067	2.739.861	18,3
1997	29.393.262	5.904.683	20,1
1998	53.518.332	11.462.677	21,4
1999	8.282.967	18.088.251	23,1
2000	125.596.129	32.208.829	25,6
2001	184.767.000(*)	48.347.207	26,2

Not : 1. Vergi gelirlerine, kamu hesapları bülteninden alınan fonlar ve mahalli idare payları dahil edilmiştir.

2.1994 yılında alınan bir defalık vergiler dahil edildiğinde 1994 yılı vergi yükü % 17,7 olmaktadır.

(*) Revize tahmin.

Kaynak: Gelirler Genel Müdürlüğü

Basit usulde vergilendirilen gelir vergisi faal mükellef sayısı ise 2002 yılı sonu itibariyle 810.167 olarak gerçekleşti. Katma değer vergisi mükellef sayısı ise 1989 yılında 1.980.017 iken 1995 yılında 2.294.665'e, 2000 yılında 2.876.610, 2001 yılında 2.870.826 ve 2002 yılı sonu itibariyle de 2.887.598 olarak gerçekleşti.

Rakamlar incelendiğinde mükellef sayılarının yıllardır yerinde saydığı görülüyor. Vergi tabanını oluşturan mükellef sayıları artmazken vergi yükünün hızla artması mevcut mükelleflerin vergi yükünü artırmanın ötesine geçmiyor. Vergi tabanı genişletemeyen vergi idaresi ise vergi gelirlerini artırmada başvurduğu yol dolaylı vergiler oluyor. Son derece adaletsiz bir vergileme olarak görülen dolaylı vergiler toplam vergi gelirlerinin yüzde 68'ini oluşturmaktadır. Dolaylı vergilerin mal ve hizmet fiyatları içerisinde gizlenmiş olması, tahsilatında kolay olmasından dolayı tercih edilmektedir.

Türkiye'de; 1965-1997 döneminde, ABD doları cinsinden, kişi başına düşen gelir 11,4 kat arttırmışken, sosyal güvenlik primleri dahil kişi başına düşen vergi gelirleri 20,3 kat arttırmıştır. Aynı dönemde kişi başına vergi gelirlerindeki artış oranı, OECD ülkelerinde 15 kat, Amerikan OECD ülkelerinde 7 kat, Pasifik OECD ülkelerinde 15 kat, Avrupa OECD ülkelerinde 18 kat ve AB ülkelerinde 20,5 kat olmuştur.

Bu tablo; kişi başına düşen gelir ortalaması yönünden kendisinden neredeyse 10 kat fazlalığa sahip olan ülkeler kadar kişi başına vergi geliri artış performansı gösteren Türkiye'nin, vergi tabanının darlığı da dikkate alındığında, mükellefiyetlerini tam ve zamanında yerine getirmek isteyenler bakımından içinde yaşanılması son derece güç olan ve uluslararası rekabette ciddi olumsuzlar taşıyan bir vergi sistemine sahip olduğunun kanıtıdır.

Türk vergi sistemi, dolaysız vergilerden daha çok adil olmayan dolaylı vergilerden kaynak sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki seyrin aksine, özellikle son yıllarda dolaylı vergi gelirlerinde artış trendi görülmektedir. Bununla birlikte, Türk vergi sisteminde servet üzerinden vergi neredeyse alınmamaktadır. Dolaysız vergilerde ise, mükelleflerin verdikleri beyannameler üzerinden alınan vergiler önemini giderek kaybetmiş, vergi sorumlularının yaptıkları ödemelerden kaynakta kesmiş oldukları vergiler toplam vergi gelirleri içinde büyük bir paya sahip olmuştur.

Maliye Hesap Uzmanları Kurulu'na göre; ülkemizde vergi oranlarının yüksekliğine rağmen vergi yükünün nispeten düşüklüğü önemli ölçüde kayıtdışı ekonomik faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bu kayıtdışı faaliyetler daha çok sanayi ve ticaret sektörlerindeki kayıtlı mükelleflerin kayıt dışı bıraktıkları faaliyetlerinin toplamından oluşmaktadır. Mevcut yapı içinde hem dolaylı vergi

hem de dolaysız vergilerin oranlarının yüksekliği de kayıt dışılığı teşvik eden önemli bir unsurdur. Başka bir ifadeyle, vergi oranlarını yükselterek özellikle beyana dayanan vergilerde vergi gelirlerini sürekli olarak artırmak mümkün değildir. Dolayısıyla, vergi oranlarında ciddi indirime gidilmesi, vergi tabanlarının genişletilmesi ve vergi gelirlerindeki kompozisyonun değiştirilmesi gerekmektedir.

Gerçek Usulde Vergilendirilen Gelir Vergisi Mükellef Sayıları (1983-1999)	
Yıllar	Toplam
1983	1.830.841
1984	1.918.816
1985	1.967.061
1986	2.048.761
1987	2.046.577
1988	1.746.500
1989	1.784.804
1990	1.859.324
1991	1.960.817
1992	1.919.447
1993	1.865.253
1994	1.859.082
1995	1.829.995
1996	1.766.314
1997	1.780.142
1998	1.882.489
1999	1.988.007
2000	1.846.294
2001	1.768.653
2002	1.729.260

Kaynak: Gelirler Genel Müdürlüğü

Basit usul belge düzenini bozuyor

Belge düzenini yerleştirmek amacıyla götürü usulde vergilendirme yerine getirilen basit usul bu amacı gerçekleştiremedi. Basit usulün üç yıllık uygulama sonucunda belge düzeninin yerleşmesi ve vergi gelirlerinin artırmada hiç bir katkısının olmadığı saptandı.

Vergi sisteminde reform yapmak amacıyla 1998 yılında TBMM'de kabul edilen 4369 sayılı yasa ile götürü usul yerine getirilen basit usul uygulaması belge düzeninin işlemesine katkıda bulundu. Maliye Bakanlığı **Hesap Uzmanları Kurulu** tarafından hazırlanan **Türk Vergi Sistemi Sorunları, Çözüm Önerileri** isimli raporda, basit usul uygulamasının belge düzenine katkı sağlamadığı gibi sistemi bozduğu ve vergi kaybına yol açtığı saptanmasında bulunuldu.

Basit usulun getirilmesinde kayıtdışı ekonominin kontrol altına alınması, belge düzeninin yerleştirilmesi ve vergilendirmede gerçek kazancın esas alınmasının sağlanması hedeflenmişti. Hesap Uzmanları Kurulu

tarafından hazırlanan raporda;

Basit usulden en fazla beklenen unsur olan, bele sisteminin yerleşmesi amacı Maliye Bakanlığı'nca çıkarılan tebliğlerle, daha baştan zaafa uğratılmıştır.

Önce 215 seri no.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile mükelleflerin yeni düzenlemelere intibak etmeleri ve gerekli hazırlıkları yapabilmeleri amacıyla 1/1/1999 tarihinden 30/6/1999 tarihine kadar belge vermedikleri günlük hasılatları için gün sonunda tek bir fatura düzenleyebilmeleri imkanı getirilmiş daha sonra ise bu uygulama;

* 225 seri no.lu G.V.G.T. ile 31.12.1999 tarihine,

* 230 seri no.lu G.V.G.T. ile 30.6.2000 tarihine,

* 234 seri no.lu G.V.G.T. ile 31.12.2000 tarihine,

* 238 seri no.lu G.V.G.T. ile 31.12.2001 tarihine,

* 244 seri no.lu G.V.G.T. ile 31.12.2002 tarihine,

kadar uzatılmıştır.

Yukarıda belirtilen söz konusu tebliğler belge düzeninin belge verme ayağını ortadan kaldırmıştır. Tebliğlerle getirilen hüküm; gün boyunca hiç belge düzenlemeyip gün sonunda belge düzenleme ya da hiç belge düzenlemeyip meslek odasında fiktif belge düzenlemesi gibi algılanmıştır.

Belge alması sağlanarak kendilerinden önceki sektörlerin kayıt içine alınmasına katkısı beklenen basit usul mükellefleri kendileri belge vermedikleri gibi belge temin etmemek durumuna da girmişlerdir. Konuya bu boyutuyla baktığımızda götürü usulde var olan belge alma-

Vergi gelirlerinin vergi türüne göre dağılımı

(Milyar TL)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
A- Gelirden Alınan Vergiler	432.519	862.627	1.893.348	4.230.135	6.537.403	10.503.316
a- Gelir Vergisi	329.783	675.558	1.500.198	3.481.752	4.936.551	6.212.977
* Beyana Dayanan Gelir Vergisi	32.158	64.679	111.151	289.372	480.481	345.147
* <u>Götürü Usulde Gelir Vergisi</u>	<u>488</u>	<u>9.353</u>	<u>16.953</u>	<u>29.888</u>	<u>3.105</u>	<u>10.402</u>
* Gelir Vergisi Tevkifatı	277.840	574.295	1.325.238	2.521.362	3.980.612	5.668.008
* G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	14.297	27.231	46.856	86.561	110.624	180.264
* D.Tahv.Haz.Bono.Faiz.Gelir V.Tevk.	-	-	-	554.569	361.729	9.156

ma alışkanlığının basit usulde de aynen devam ettiğini tespit etmekteyiz.

Kısaca belirtmek gerekirse basit usulün üç yıllık uygulama sonucunda belge düzeninin yerleşmesi konusunda hiç bir olumlu katkısı olmamıştır. Dolayısıyla da düzenlemeden, bu açıdan beklenen amaç gerçekleşmemiştir. Basit usul, belge düzeninin yerleşmesinden ziyade tıpkı götürü usulde vergilendirmede olduğu gibi belge düzeninin yeterince işlememesine katkıda bulunmuştur.

Diğer taraftan yukarıda da belirtildiği üzere basit usulden beklenen bir başka amaç da mü-

kellelerin gerçek gelirlerinin vergilendirilmesi idi. Belge düzeninin sağlanmamış olması nedeniyle bu anlamda da olumlu bir sonuç alındığını söylemek mümkün değildir.

Basit usulle sadece gerçek kazancı az olduğu halde götürü vergileme nedeniyle yüksek tutarda vergi ödeyen mükellefler açısından olumlu sonuç ortaya çıkmıştır. Her ne kadar basit usulde vergilendirme ile Devlet bu alandaki vergi gelirlerini arttırmayı amaçlamamış olsa da bu konudaki rakamsal gerçekleştirmeleri irdelemek basit usulün sonuçları hakkında bizleri aydınlatacaktır kanısındayız.

1998 yılında tahsil edilen rakam, yeniden değerlemeye tabi tutulmak suretiyle 1999, 2000 ve 2001 yıllarında da azami sınırı oluşturacağına göre en iyimser bir tahminle 1998 yılındaki tutarın yeniden değerlendirilmesinde de bir artışa karşılık elmesi gerekirdi.

Oysa rakamlara baktığımızda artış bir yana bir önceki yıl gelirlerinin de altına inildiği görülmektedir.

Tahsilat rakamları da göstermektedir ki, her ne kadar basit usul düzenlemelerinde fiskal kaygılar göz ardı edilmişse de basit usulde ortaya çıkan görüntü hiç de iç açıcı değildir.

Basit usul gerçekleştirme ve olması gereken tutarları

Yıllar	Yeniden Değerleme Oranı	1998 Yılı Değerinin Y.D.ve Tabi Tutulması Sonucu Olması Gereken Vergi Tutarı	Gerçekleşen Tutar	Olması Gerekeneye Göre Gerçekleşme Oranı
1998	-	-	29.888	-
1999	0,521	45.460	3.105	0,068
2000	0,56	70.917	10.402	0,147

Bağımsız Sosyal Bilimciler;

Türk ekonomisi piyasa aktörlerine teslim edilmemeli

Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2003 yılı bütçesi ve 3 mart istikrar paketi üzerine yaptıkları değerlendirmede, Türk ekonomisini piyasaların yönetmesini sert bir dille eleştirdiler. Türk ekonomisinin, piyasa aktörlerinin istek ve beklentilerine teslim edilmemesi istendi.

Türkiye'nin tanınmış iktisatçıları, Korkut Borotav, Erinç Yeldan gibi isimlerin yer aldığı Bağımsız Sosyal Bilimciler 2003 yılı bütçesi ve 3 mart istikrar paketi üzerine yaptıkları değerlendirmelerde 'Piyasalar'ın Türkiye'ye zarar verdiği saptamasında bulundular. Piyasa aktörlerinin çıkarları Türkiye halkının çıkarlarıyla özdeş olmadığını ileri sürdüler.

Bağımsız Sosyal Bilimciler 'piyasalar'a ilişkin yaptıkları değerlendirmede; Türkiye halkı, ezici çoğunluğuyla Irak savaşına karşı; "piyasalar" ise savaş-

tan yana...Savaşa katılma tezkeresinin TBMM'nde reddedilmesini izleyen gün "piyasalar" diye anılan iktisadi/siyasi varlık sözde "sert" tepkiler gösterdi: döviz fiyatları ve faizler yükseldi; borsa düşüşe girdi. Sonrasında, ikinci bir tezkerenin TBMM'ne sunulma, yani Türkiye'nin savaşa katılma olasılığının arttığı her gün "piyasalar" iyimserliğe sürüklendi; olumsuz göstergeler düzelme yoluna girdi.

Ekonomik hayatın nesnel bir sürecini, mekanizmasını oluşturan piyasa kavramına, istekleri, iradesi, tutkuları olan, bazen kı-

zan, bazen sevinen, kah iyimser, kah kötümser, fakat her zaman talepkar olan bir kişilik, hayatiyet atfediliyor. Bu durum, sadece edebi bir imgelemeden ibaret olsaydı, sorun olmazdı. Ne var ki, bu biçimiyle bir kişilik kazandırılan "piyasalar"ın talepleri ekonomiyi de, giderek toplumumuzu da yönetmeye başlıyor. Sadece, dar anlamıyla iktisat politikalarını değil, savaş-barış gibi insanların ölüm-kalım seçeneklerini içeren bir karar üzerinde söz hakkı talep ediyor. 58. Hükümetin Başbakanı 1 Mart günü Meclis'te görüşülen tezkerenin red-

dinin hemen ertesinde, barış kararının yol açacağı piyasa tepkilerini yatıştırmak için, IMF'nin bütçe ile ilgili taleplerine teslim olduğunu ortaya koyan ekonomik paketi piyasaların açılmasının hemen öncesinde ilan etti. Zira, "piyasalar" hükümetin IMF ile tam uyum içinde olmasını talep etmekte idiler.

O halde sormamız gerekiyor: Nedir; kimdir bu savaş tutkunu "piyasalar"? Burada tüketim ve yatırım mallarının, ihraç ve ithal edilen ürünlerin işlem gördüğü piyasalardan, veya işgücü piyasasından, bunlarla ilgili sorunlardan söz etmiyoruz. Döviz ve para piyasaları ile borsayı kastediyorum ve bu

piyasalarda oluşan üç gösterge veya "fiyat"ın (döviz kurlarının, faiz haddinin ve borsada işlem gören kağıtların fiyatlarının bir bileşkesi olan endeksin) oluşmasını belirleyen ekonomik aktörleri kastediyoruz. Ve herkesin bildiği gibi, ne yazık ki, Türkiye'nin kaderi üzerinde söz sahibi olan bu aktörler az sayıdadır. Bu piyasalar gelişmiş ülkelerinkilere kıyasla çok sığdır.

Böylesi bir ortamda, tek bir banka elindeki hazine bonolarını satışa sürerek, bir büyük yabancı alıcı, TL kağıtlarından dövize geçerek, veya borsaya girip-çıkarak döviz fiyatlarında, faiz oranlarında, borsa endeksinde büyük dalgalanmalara yol açabilmektedir. Yıllardan beri siyasi iktidarların ana hedeflerinden biri de, piyasaları tedir-

gin etmemek olunca, yirmi-otuz banka / aracı kurum ile az sayıda "oyuncu" veya spekülatör, yetmiş milyon insanın kaderini belirleyecek konuma yükselebilmektedirler.

Bu piyasalarda kişilerin ve kurumların kazanç için menkul değer ve döviz alıp satma faaliyeti, ülkenin üretim kapasitesini artırmayı, insan emeğinin

üretkenliğini yükseltmeyi ve yeni istihdam imkanları yaratmayı kösteklemektedir. Bu yüzden ülke ekonomisinin bünyesine yabancı, parazit özellikler göstermektedirler. Piyasa aktörlerinin çıkarı sermaye giriş ve çıkışının mutlak serbestisindedir. Bu kaynak girişini ve çıkışını sağlamak için de her şeyi yapmaya ve içinde bulundukla-

rı ülkelerin bağımsızlığını ve egemenlik haklarını hiçe saymaya hazırdırlar. Yabancı kaynakların Türkiye'ye girişini de IMF belirlemekte, IMF'yi de bir dış politika aracı olarak ABD kullanmakta ve yönlendirmektedir.

Yalnızca Türkiye halkının ekonomik refahının bir gereği

olarak değil, geleceklerinin güvencesi açısından ve kendi kaderlerini kendilerinin tayin edebilmeleri açısından da, Türkiye ekonomisinin yönetimini, sözü geçen piyasa aktörlerinin istek ve beklentilerine teslim eden yönelişe, bu nedenlerle, son vermek gerekiyor. Unutmayalım ki, Türkiye halkının çıkarları piyasa aktörlerinin çıkarlarıyla özdeş değildir.

Irak savaşı mı? Petrol savaşı mı?

2010 yılına kadar petrol üretiminin yarıya düşmesi bekleniyor. Kökten değişimi öngören yeni bir enerji politikası olmadan, dünya iki varilin birisinden mahrum kalacak

Fransa'da haftalık olarak yayınlanan "Le Point" dergisinin yazarı Marc Nexon'a göre, Amerika Birleşik Devletlerinin Irak'a açtığı savaşın farklı nedenleri bulunuyor.

Amerika Birleşik Devletleri, Irak'ı bir terör merkezi olarak gördüğünü ileri sürse bile, iki nedenden dolayı Irak'ın petrol kaynaklarını ele geçirmek istemektedir. Birincisi, maddi bir sebep: yakıt (hidrokarbür) konusundaki dünyanın giderek artan ihtiyacı. Çünkü, Beyaz Sarayın ifadesiyle, "Amerikan hayat standartlarında bir azalmanın söz konusu olamayacağını" iddiasında olan ABD, dünyanın en çok yakıt tüketen ülkesi. Amerika Birleşik Devletlerinin yakıt tüketimi, Avrupa ile eski Rusya ülkelerinin tüketiminin toplamına eşit. Şu anda ki talep sürerse, günlük 75 milyon varil olan petrol talebinin, otuz yıl içerisinde 120 milyona ulaşması öngörülmektedir.

Ancak konunun diğer bir tarafı da

bulunmaktadır: Bugünden itibaren 2010 yılına kadar petrol üretiminin yarıya düşmesi beklenmektedir. Bunun nedenleri arasında: var olan kuyuların tükenmesi, Orta Doğu'da ki petrol çıkarma tesisatlarının eskimesi, yeni kaynaklara çok az rastlanılır olması sayılabilir. Uzmanlara göre, kökten değişimi öngören yeni bir enerji politikası olmadan, dünya iki varilin birisinden mahrum kalacaktır. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri için çözüm, yeni petrol kuyularına sahip olmaktan geçmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri için Irak petrolüne sahip olmanın bir başka çekiciliği de bulunmaktadır: terörizme mali kaynak sağlamakla suçlanan Suudi Arabistan'ın bölgedeki etkisini azaltmak. Aslında, bu sorunu çözmek için Amerika Birleşik Devletleri doğrudan Suudi Arabistan'a yönelebilirdi ancak işin bir de çok hassas olan siyasi yönü bulunmakta: Müslümanların, Mekke ve Medine gibi en kutsal yerleri,

Krallığın bünyesinde. Amerika Birleşik Devletleri için böyle bir yöneliş petrol açısından felaket olur çünkü kısa vadede dünya, günde 9.1 varil petrol üreten bir

ÜRETİM Günlük Varil (Milyon)	
Suudi Arabistan	9.1
A.B.D.	7.7
Rusya	6.5
İran	3.8
Meksika	3.4
Norveç	3.4
Venezuela	3.2
Kanada	2.7
İngiltere	2.7
Irak	2.6
Birleşik Emirlikler	2.5
Kuveyt	2.1
Nijerya	2.1
Cezayir	1.5
Diğer Üreticiler	20.7
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy	

ülkeden vazgeçemez. Dolayısıyla Irak'a yönelmek gerekmektedir...

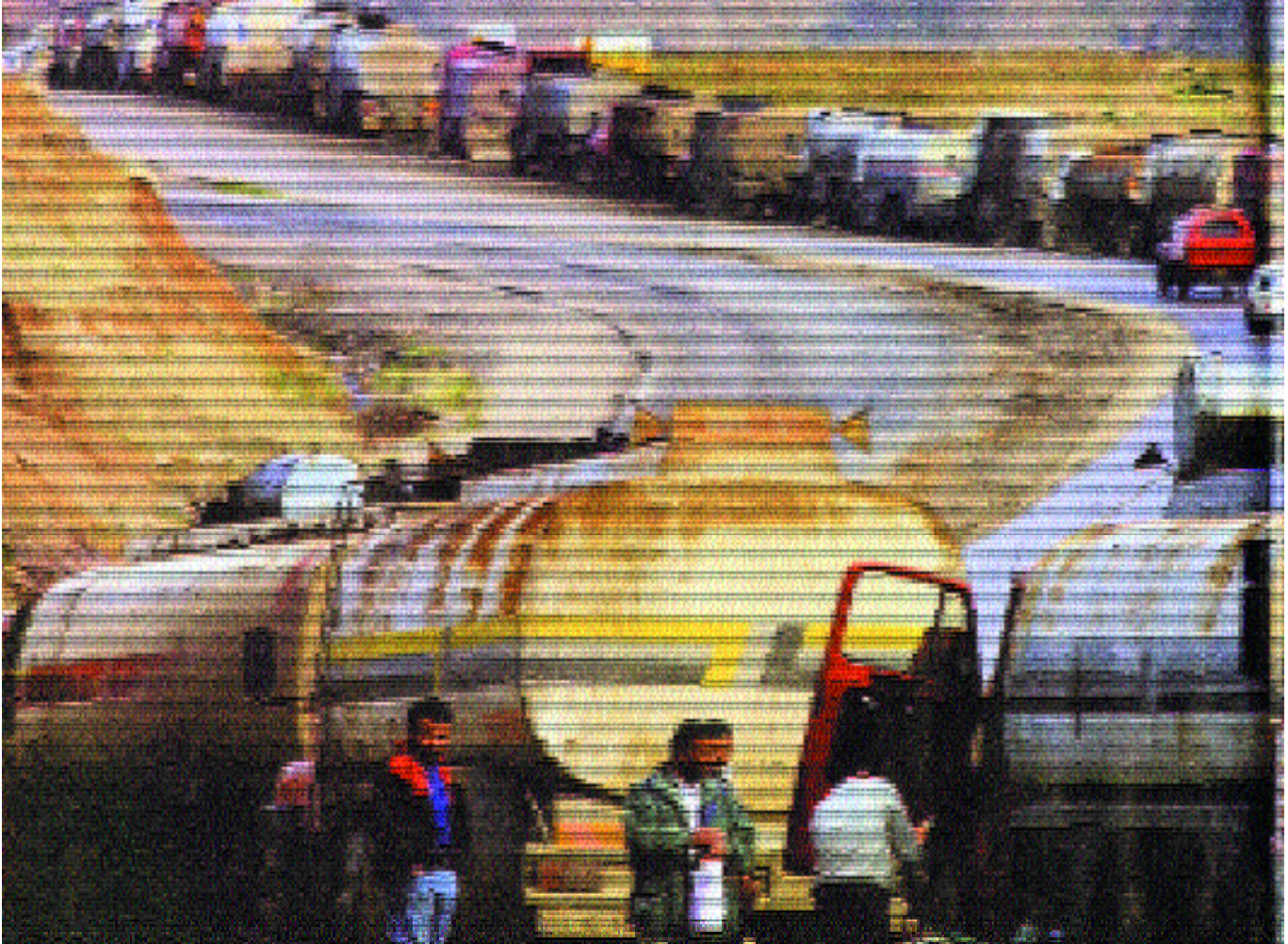
Böylece, Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın bir numaralı petrol üreticisi olan ülkeye karşı koymak için, önümüzdeki kırk yıl boyunca petrol üretiminin garanti olduğu kaynaklara sahip olan Irak rezervlerini elde etmeyi amaçlamaktadır. Hatta Irak petrolünün Suudi Arabistan petrolünden bile daha nitelikli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, Irak'ın "siyah altın" Washington için birçok sorunun çözümü olabilecek niteliktedir. Ancak hepsinin değil. Çünkü her ne kadar bol olsa da, Batı'nın ihtiyaçlarına cevap verecek kadar yeterli değildir.

Petrostrategies dergisi uzmanlarından Pierre Tertzian, enerjinin geleceğinin Orta-Doğu'da oldu-

ğunu söyleyerek, bu bölgenin dünya rezervlerinin üçte ikisine sahip olduğunu, ancak toplam üretimin sadece dörtte birini gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, gelecek on beş yıl içerisinde Orta-Doğu'nun üretiminin ikiye katlanacağını belirtmektedir.

Anlaşılabacağı üzere, tüketici konusunda bulunan ülkelerin körfez ülkeleriyle aralarını açmak istemediği ortadadır. Sadece, birinci petrol krizinde bunu aşmaya çalışmış, stoklarını doldurmuş, diğer enerji kaynakları arayışına girmiş ancak bunlar sadece onbeş yıl kadar sürebilmiştir. 1980'li yılların sonundan itibaren Orta-Doğu'ya olan bağımlılıkları hiçbir zaman azalmamıştır (petrolün yüzde 42'si bölgeden ithal edilmektedir).

TÜKETİM Günlük Varil (Milyon)	
A.B.D.	18.7
Japonya	5.5
Çin	4.8
Almanya	2.7
Rusya	2.5
Güney Kore	2.5
Fransa	2
Hindistan	2
İtalya	1.9
Kanada	1.8
Meksika	1.8
Brezilya	1.8
İngiltere	1.7
İspanya	1.5
Diğer Tüketiciler	22.8
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy	

Irak; Medeniyetin beşiği üzerinde oturan ülke

Babil'in asma bahçelerinden bombalar altındaki Bağdat'a

A.B.D.nin, başta Fransa ve Almanya olmak üzere diğer süper güçlerin şiddetle karşı koymalarına rağmen ve Güvenlik Konseyi kararına ihtiyaç duymadan İngiltere ve İspanya gibi iki eski imparatorluk uzantısı devletin desteğini almak suretiyle Irak'a saldırması "pandoranın kutusu" nu açmış bulunuyor.

Bugüne kadar, iktidarı, muhalefeti ve aydınlarıyla uzun vadeli bir strateji geliştirememiş olan Türkiye kendisini "kötü" ile "daha kötü" arasında bir tercih yapmak durumunda buldu ve pahalıya mal olan bir kararsızlık dönemi ve yalpalamaların ardından, bu kirli istilada, sadece hava sahasını açarak sınırlı bir biçimde ABD'ne destek çıktı. ABD'nin beklentilerini karşılamayan ve bu süper gücü hareket planlarını değiştirmek zorunda bırakan bu tutum iki ülke arasındaki ilişkilere ve stratejik ortaklığa etkisi uzun yıllar hissedilecek olumsuz etkide bulundu. Bu konuda herkes, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, iş çevreleri, sendikalar, yazar-çizerler, bilgi birikimleri, yurt sevgileri, siyasi görüş ve inançları doğrultusunda görüşlerini ortaya koydular. Hernekadar ulus olarak hepimiz, I. Dünya Savaşında Osmanlıya başkaldıran Mekke Emiri

Hüseyin bin Ali ile oğulları Abdullah ve Faysal'a önemli yolgöstericilik hizmetinde bulunan, cephe gerisi gerilla hareketlerini düzenleyerek Osmanlı ordusunu zayıflatan Arap Lawrence (Thomas Edward) ile Arapların bize olan düşmanlığı dahil Irak konusunda geniş kapsamlı bilgi sahibi isek de, bu bilgilerimizi tazelemek amacıyla; WSJ'nin Şubat ayı ortaları ile Mart ayı sonlarında çıkan sayılarında(1) yeralan iki inceleme yazısı ile Ana Britannica'dan da faydalanılmak suretiyle, bir zamanlar Batı aleminin bilgi birikimi ve medeniyetine önemli katkılarda bulunmuş olan bu coğrafyanın tarihi gelişimi, ilk çağlardan bugüne, aşağıda özetlenerek verilmektedir.

Irklar, Din ve Mezhepler Mozaiği

İlk Çağlardan I. Dünya savaşına:

İnsanlar ilk defa M.Ö. 7000 yıllarında Dicle ve Fırat nehirleri arasında Mezopotamya olarak adlandırılan bölgede yerleşmeye başladılar. Güneyde daha alçak ve rutubetli bölgede yaşayan **Sümerler** takriben M.Ö. 3500 yıllarında başlayan güçlü bir medeniyet geliştirdiler. Seramik çanak çömlek üretiminde günümüzde de kullanılan döner tablaları ilk bulan ve tekneleri hareket ettirmek için yelken ve tohum ekmek için saban kullanmaya ilk defa başlayan millet olan **Sümerler** ilk güneş takvimlerini keşfettiler ve gelişmiş matematik kavramlar geliştirdiler. Medeniyet tarihinde ilk olarak sulama kanalları sistemlerini inşa ettiler. Çivi yazısı ile ilk defa yazılı sözleşmeler yaptılar, tarihi ve dini menkıbeleri yazılı hale getirdiler. İlk defa bu bölgede şehir şeklinde yerleşim alanları oluşturuldu. **Kral Hammurabi** şehir devletlerini birleştirdi ve meşhur **Hammurabi** yasalarını çıkardı. Şimdi hepimizin çok yakın-

dan aşına olduğu faiz kavramı ilk kez o dönemde geliştirildi. Bölgeyi istila eden Amurlar ve diğerleri kendi kültürlerini Sümerlerinki ile kaynaştırdılar ve başkenti Babil olan Mezopotamya M.Ö. 500 yılına kadar hızlı bir gelişme gösterdi.

M.Ö. 689 yılında **Asurlular** tarafından tahrip edilen Babil daha sonra yeniden inşa edildi. **Kral II. Nebuçadnezar**'ın Babil'in meşhur asma bahçelerini ve kulesini inşa ettirdiği rivayet ediliyor.

M.Ö. 539 yılında **Pers Kralı Sirus** Babil'i fethetti ve Mezopotamya **Pers** İmparatorluğunun en zengin eyaleti oldu.

Büyük İskender Persleri yenilgiye uğrattıktan sonra M.Ö. 331 yılında bölgeyi fethetti ve **Helen** kültürünün etkileri hissedilmeye başlandı. M.Ö. 129'da **Partiyanlar** Yunanlıları mağlup ettiler ve yeni bir **Pers** hükümlerliği dönemi başladı. M.S. 3. yüzyılın başından 7. yüzyıl başlarına değin Romalılar (sonradan Bizanslılar) ile Partların yerini almış olan Sasaniler arasında sürekli savaflara sahne olan Mezopotamya Nasturilerin önemli bir merkezi durumuna geldi.

637 yılında **Müslüman Araplar** Persleri yendiler ve Mezopotamya'da egemen oldular. 762 yılında **Bağdat** yeni başşehir oldu ve medeni dünyanın en önemli merkezlerinden birisi konumuna geldi. Asırlar boyunca Bağdat bir öğrenim, bilim, felsefe ve edebiyat merkezi olma konumunu sürdürdü. Arap egemenliğinin İspanya'ya kadar uzandığı İslamiyetin bu altın çağı, Avrupa'da bilgi çağının gelişimine ve **Rönesans** hareketine önemli katkıda bulundu.⁽¹⁾

Ancak **Hz. Muhammed**'in damadı

Hz. Ali ile dul hanımı **Hz. Ayşe** taraftarları arasındaki çarpışma (656) (Deve Savaşı) ile başlayan daha sonra eski Suriye Valisi **Muaviye** ile **Hz. Ali** arasında geçen Siffin savaşı ve sonra **Emeviler** döneminde **Kerbela**'da **Hz. Ali**'nin oğlu **Hz. Hüseyin**'in öldürülmesi (680) ile devam eden dini anlaşmazlık ve çatışmalar bu coğrafyada hemen hiç eksik olmadı. 749 yılında başlayan **Abbassiler** döneminde Bağdat yeniden inşa edildi, özellikle **Harun Reşit** döneminde (786-809) sanat ve kültür parlak bir düzeye erişti. Irak 935'ten itibaren Büveyhlilerin ve 1055'ten itibaren de **Selçuklular**'ın egemenliği altına girdi.

1258 yılında **Cengiz**'in torunu **Hülagu Han** önderliğinde **Moğollar** Bağdat'ı ele geçirdiler ve şehri harabeye çevirdiler, halifeyi idam ettiler, kitlesel insan kıyımı yaptılar, kütüphaneleri yaktılar ve bu olaydan sonra Mezopotamya ekonomisi yüzyıllarca kendisini toparlayamadı. Daha sonra **Timur** orduları Bağdat'ı iki kez (1393, 1401) işgal ederek yağmaladı. 1411'den itibaren **Karakoyunlular** ve 1508'den itibaren de **Şii** hanedanı **Safeviler** tarafından yönetilen Bağdat, Padişah **Sultan I. Süleyman** tarafından 1534 yılında fethedilmesi ile **Osmanlı** hakimiyeti altına girdi ve **Osmanlı** İmparatorluğunun egemenliği 1918 yılına kadar sürdü. Ancak Bağdat Subaşı Bekir Paşanın giriştiği ayaklanmanın ardından 1623'te Bağdat yeniden **Safeviler** tarafından ele geçirildi. Birçok yapıyı ve camii yıkan İranlılar binlerce kişiyi öldürdü ve köle olarak sattı. **VI. Murat**'ın 1638'de Bağdat'ı geri almasından sonra bu kez çok sayıda Şii kılıçtan geçirildi. Ertesi yıl imzalanan **Kas-ı Şirin**

anlaşmasıyla iki devlet arasında kalıcı bir sınır çizildi. **Basra** Osmanlı yönetimine ancak 1699'da bağlandı. Bağdat ve Musul'un İran hükümdarı **Nadir Şah** tarafından ele geçirilme teşebbüsü önledikten sonra, Irak görece en sakin dönemlerini Osmanlı egemenliği altında geçirdi.

20 nci Yüzyılda Irak;

I. Dünya savaşı başlarında Basra'yı işgal eden **İngiliz** birlikleri **Kuttü'l-Amer**'de uğradıkları ağır yenilgiye karşın sonunda Mart 1917'de Bağdat'a girdiler. Musul ise **Mondros** Mütarekesinden (30 Ekim 1918) sonra boşaltıldı. Savaş sonrası Araplar ve Kürtler arasında gelişen milliyetçi hareketleri İngilizler sert askeri yöntemlerle bastırma yoluna gittiler. Irak'ta güdümlü bir monarşi oluşturmak isteyen İngilizler yapılan bir plebisitin ardından **Haşimi** ailesinden **I. Faysal**'ın 1921'de Irak Kralı olarak tahta geçmesini sağladılar. Perde arkasındaki İngiliz yönetimine tepki gösteren Irak milliyetçiliğinin bağımsızlığa geçiş yönündeki baskıları sonucu İngilizler 1932 yılında **manda** rejimine son vermeyi kabul ettiler. Irak'ta 1932 yılında başlayan Meşrutî Krallık rejimi üç Kralın hakimiyetinde 35 yıl sürdü. 1930 lu yıllarda birtakım siyasi karışıklıklara rağmen bazı önemli işler başarıldı. Bayındırlık, sulama, dış ticaret ve eğitim alanında önemli gelişmeler sağlandı. **Kerkük** petrol yatağını Akdeniz'e bağlayan boru hattı 1935'te açıldı. Aynı yıl İngilizlerin denetimindeki demiryolları satın alındı. Ayrıca İran ve Suriye ile sınır sorunları çözülerek (1936) İran ve Afganistan'ın da yer aldığı **Sadabad Pak-tı** imzalandı.

(1) The Wall Street Journal Europe, 10-16 Şubat 2003, Sh. A 14. WSJ, 21-23 Mart 2003, Sh. A 7.

II. Dünya Savaşı sırasında yönetimin İngiliz karşıtı bir tutum benimsemesi üzerine İngilizler Nisan 1941'de Basra üzerinden Irak'a takviye birlikler gönderdiler ve kendileriyle işbirliğine yatkın yeni bir hükümetin kurulmasını sağladılar, muhalefetin sindirilmesini izleyen baskı ortamında İngilizler Irak'taki kaynaklardan ve ulaşım hatlarından geniş bir biçimde yararlandılar.⁽²⁾

Irak monarşisinin **Bağdat Paktı** (1955) içinde yer alması, **Birleşik Arap Cumhuriyeti** fikrine karşı çıkması ve özellikle **Mısır**'da Kraliyet rejiminin sona ermesinden sonra İngiliz emperyalizmine karşı tutumun daha da güçlenmesi, monarşi yönetiminin zayıflamasına neden oldu ve darbe girişimlerine yol açtı. General **Abdülkerim Kasım**'ın öncülük ettiği Hür Subaylar hareketi 14 Temmuz 1958'de Bağdat'a girerek yönetime el koydu aralarında Kral **II. Faysal**, veliaht ve başbakan **Nuri Said**'ın olduğu önde gelen saray mensupları öldürüldü. Gelişen iç ve dış olaylarla 1961 yılından sonra Kasım yönetimi zayıflamaya yüz tuttu. Yabancı petrol şirketlerinin denetimini kısmı girişimleri ve **Kuveyt**'e yönelik tehditler İngiltere'nin ve diğer Arap ülkelerinin **Kasım** yönetimine cephe almasına yol açtılar. Arap sosyalist **Baas Partisi**'nin Irak koluyla işbirliği yapan Ordu içindeki bir hizip Şubat 1963'te yönetimi devirdi ve **Kasım** öldürüldü.

Sık sık meydana gelen yönetim değişikliği, istikrarsızlık ve karışıklıkların hakim olduğu bir dönemin ardından 17 Temmuz 1968'de gerçekleştirilen bir darbe ile Irak'ta **Baas** rejimi iktidara geldi. Devlet başkanlığı ve başbakanlığa **Ahmed Hasan el-Bekr** getirildi. **Saddam**

Hüseyin hemen alttaki kademedeki yer alıyordu. Baas Partisi programında kendine has bir sosyalizmi hedef alıyordu. Hükümet süratle iç sorunlar, etnik ve siyasi kökenli ulusal sorunlar üzerine yöneldi ve yoğun çabalar sonucu ülkede istikrarı sağladı. Baas rejimiyle birlikte Arap dünyasına daha da yakınlaşan Irak, Filistin Kurtuluş Örgütü'nü desteklemenin yanısıra 1973'teki **Arap-İsrail savaşı**'na da katıldı.

Baas Partisinin yükselişiyle birlikte **Saddam Hüseyin**'in yönetimdeki gücü de arttı. 1976'da başbakanlığı ve bazı önemli yetkileri el-Bekr'den devralan Saddam, 1979'da devlet başkanlığını da üstlendi. Irak'ı Arap dünyasında en önemli güç haline getirmeyi amaçlayan Saddam, içlerinde yüzlerce parti üyesi olan muhaliflerini idam ettirdi ve muhalefeti bu şekilde kontrol altında tutma yöntemini sürdürdü.

1975 yılında Kürt sorununu çözmek için Şattü'l-arap'ta İran'a bazı ödünler veren ve 1979 yılında Şii ağırlıklı İran'da Şah rejimine karşı yapılan **Humeyni** önderliğindeki devrimin Irak'taki laik Baas yönetimine zarar vermesinden çekinen Saddam yönetimindeki Irak, komşu ülkedeki yönetim değişikliğinin yarattığı sarsıntıdan yararlanmak amacıyla 1980 yılında İran'a savaş açtı. 8 yıl süren savaş 500 000 ile 1 milyon arasında insan kaybına ve her iki ülkenin ekonomilerinin önemli tahribat görmesine yol açtı. Uluslararası düzeyde de olumsuz yansımaları olan Irak-İran savaşı Ağustos 1988'de imzalanan ateşkesle sona erdi. Başlangıçta İran'a silah satan ABD, bu savaşta daha sonraları açık bir şekilde Irak'ı destekledi.

Baas yönetimi kitle imha silahları konusunda da dikkat çekici bir faaliyet içinde bulundu. Saddam Hüseyin'in nükleer silah geliştirmekte olduğundan şüphelenen İsrail 1981 yılında Bağdat yakınlarındaki nükleer tesisi bombaladı. Daha sonra Birleşmiş Milletler gözlemcileri Irak'ın nükleer silah üretme aşamasına yaklaştığını tespitinde bulundular. Saddam aynı zamanda kimyasal ve biyolojik silahlar da geliştirdi ve savaşta İran'a karşı ve Kuzeyde yaşayan Kürtlere karşı yapılan saldırılarda (Halepçe) kimyasal silah kullandı ve bu şekilde en az 20 000 kişinin ölümüne neden oldu.

Saddam'ın önderliğinde Irak 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal ederek kendisine bağladı. Birleşmiş Milletler aldığı kararla Irak'ın süratle Kuveyt'ten çekilmesini talep etti ve ekonomik yaptırımlar koydu, ancak Saddam bu kararı dikkate almadı. Bunun üzerine A.B.D. ve müttefik kuvvetler 17 Ocak 1991 tarihinde Irak ordusuna karşı 6 hafta süren bir bombardmana başladılar ve Irak birliklerini Kuveyt'ten çıkarmak üzere 100 saat süren bir kara harekati gerçekleştirdiler. Bu müttefik hareketinde Irak'ın askeri donanımının önemli bir bölümü tahrip edildi ve onbinlerce Irak askeri öldürüldü ancak bu mağlubiyete rağmen Saddam Hüseyin, ülkesinin ve başta biz olmak üzere komşu ülkelerin başını tekrar derde sokmak üzere iktidarını korudu.

Uzun tarihi boyunca en uzun ve huzurlu dönemlerini Osmanlı idaresi altında geçirmiş ve sayısız istilalara, tahribat ve insani kıyımlara uğramış olan bu topraklar, bakalım bu son istilayı nasıl ve ne kadar sürede savuşturabilecek...

(2) AnaBritannica, Cilt 11, Sh. 373-376. Cilt 14, Sh. 337.

SEC'den muhasebe uygulamalarına sınırlama

ABD'nde yakın zamanlarda yaşanan ve hisse senedi piyasalarını ve yatırımcıların güvenini derinden sarsan Enron, Worldcom olayları gibi muhasebe skandallarının ardından ABD'nde menkul kıymet piyasalarını düzenleyen federal kurumlar, firmaların faaliyet sonuçları konusunda daha pembe tablolar çizmek için kullanageldikleri muhasebe uygulamalarını önlemek amacıyla, şirketlerce hazırlanan finansal tabloların kamuoyuna açıklanması ile ilgili olarak yeni düzenlemeler getirdiler.

Bu çerçevede ABD Menkul Kıymetler ve Takas Komisyonu (SEC) oybirliği ile almış olduğu bir kararla, şirketlerden, gelir tablolarını hazırlarken ulusal muhasebe standartlarına uymamaları halinde, bu durumu belirtmeleri ve açıkladıkları mali tabloların yanlışlık içermediğini ve yanıltıcı olmadığını teyit etmeleri kuralını getirmişti.

Komisyon ayrıca, şirketlerin, benimsedikleri ahlak kurallarını yayınlamalarını ve yönetim kurulunun denetim komitesinde görev yapmak üzere tayin edile-

cek finans uzmanında bulunması istenilen nitelikleri tanımlamalarını gerekli kılan yeni kurallar koymuştur. SEC tarafından yeni getirilen bir kural ile de üst kademe yöneticilerinin, şirketin diğer çalışanlarına hisse senedi ticareti yapmanın yasaklanmış olduğu dönemlerde hisse senedi ticareti yapmaları üzerine sınırlamalar getirilmiştir. Enron ve Worldcom şirketleri ile ilgili olarak ortaya çıkan muhasebe skandalları üzerine ABD yasa organı tarafından kabul edilen geniş kapsamlı ve köklü önlemler içeren Sarbanes-Oxley Yasası yukarıda sıralanan deği-

şikliklerin yapılmasını emrediyordu.

SEC'in almış olduğu kararlardan en önemlisi proforma gelir tabloları ile ilgili bulunuyor. Bu tür tablolar özellikle kamuya açık yeni teknoloji firmaları tarafından şirket karlılığının belirlenmesi amacıyla kullanılıyor ve geleneksel yöntemlerden farklı olarak, genellikle örneğin şirket birleşmelerine ilişkin giderler gösterilmeyecek şekilde düzenleniyor. Başlangıçta proforma gelir tabloları şirketlerin birleşme öncesi elde ettikleri mali sonuçların yeni birleşik şirketin

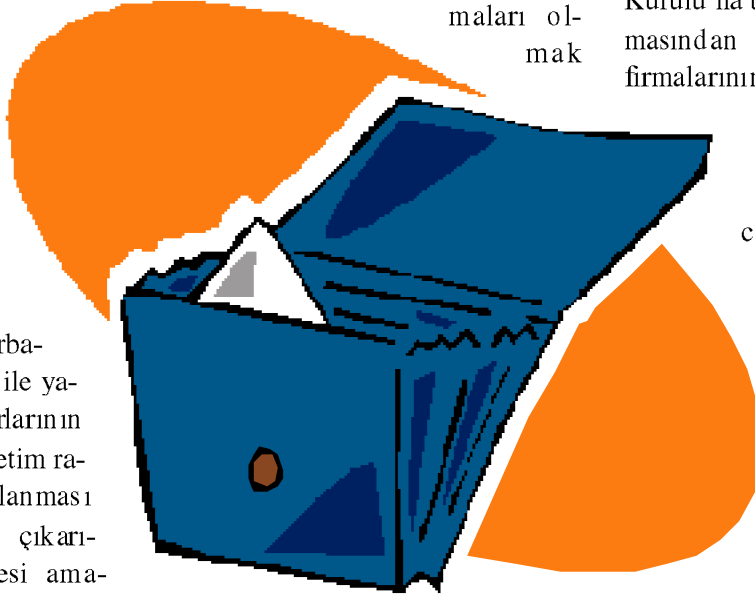
mali yapısı üzerindeki yanıltıcı etkilerini gidermek için kullanılmakta iken, bu yöntem daha sonraları iyi giden işlerin ön plana çıkartıldığı ve gerçek durumu gizlemeye, olduğundan daha iyi göstermeye yarayan bir amaçla kullanılmaya başlandı.

Bu alanda getirilen yeni kurallar, şirketlerin, proforma gelir tabloları ile genel kabul görmüş muhasebe prensipleri esas alınarak hesaplanmış mali sonuçlar arasındaki farkları açıkça ortaya koymaları mecburiyetini getiriyor.

Diğer taraftan Sarbanes-Oxley Yasası ile yatırımcıların çıkarlarının korunması ve denetim raporlarının hazırlanması alanlarında kamu çıkarının güçlendirilmesi amacıyla kurulmuş olan "halka Açık Şirket Muhasebesi Gözetim Kurulu", (Kamu Gözetim Kurulu) ABD'nde halka açık şirketlerin denetimini üstlenmiş olan yabancı denetim şirketlerinin de Kurula kendilerini tescil ettirmeleri yönünde tavsiye kararı almış bulunmaktadır.⁽¹⁾ Yasa uyarınca Kurulca tescil edilmiş bir muhasebe firmasının halka açık bir şirketle ilgili olarak bir denetim raporu hazırlanması, yayınlaması veya böyle bir raporun hazırlanmasına ve

yayımlanmasına iştirak etmesi yasaklanmaktadır. Yakın zamanlarda ABD'nde de faaliyetleri bulunan Hollanda perakende satış firması Ahold NV de tanınan muhasebe skandalı da, Kurul üyelerinin dikkatlerinin, yabancı kökenli muhasebe firmalarının çalışmalarında ortaya çıkan mali hatalar üzerinde yoğunlaşmasına yol açtı.

Başta Avrupa firmaları olmak

üzere birçok yabancı kökenli muhasebe firması ABD'nde yerleşik dört büyük muhasebe firması ile müşterek çalışıyorlar. Bu bağımsız firmalardan tahminen sadece 50-100 adedi ABD'nde Borsalara kote edilmiş halka açık şirketlerin denetimlerini yapıp, onaylıyorlar.

Ancak Avrupa Birliği yetkilileri, ABD yetkili makamlarının Avrupa kökenli muhasebe firmalarını giderek daha yoğun biçimde gözetim altına alma ve

düzenlemeye tabi tutma girişimlerine karşı sert bir muhalefette bulunuyorlar. AB Komisyonu'nun mali hizmetlerden sorumlu üyesi Fritz Bolkenstein "Amerikalılar bizlerden neler yapmamızı isterlerse sanıyorum bizim de onlardan aynı şeyleri yapmalarını istememiz gerekiyor" diyor.⁽²⁾ AB, halen ABD'nde, muhasebe firmaları için getirilen Kamu Gözetim Kurulu'na tescil edilme uygulamasından Avrupalı muhasebe firmalarının muaf tutulmasına çalışıyor. Bolkenstein bu konuda, firmaların bir defa tescil işlemine tabi tutulmasının yeterli olduğunu, çift tescil için gerek görülmesinin bir inandırıcılığı bulunmadığını ifade ediyor.

Bolkenstein aynı konuşmasında şirket yönetim kurulu üyelerinin aldıkları aşırı ücret ve huzur haklarına da şiddetle çatarak, Avrupa Komisyonu'nun, tüm Avrupa şirketlerinin, yıllık raporlarında, yöneticilerine vermekte oldukları ücret ve diğer hakları ayrıntılı bir şekilde açıklamaları ve bu kişilere sağlanan hisse senedi opsiyonları konusunda pay sahiplerinin onayını almaları konularında tavsiye kararı alacağını bildirdi.

(1) The Wall Street Journal Europe, 5 Mart 2003, Sh. A2.

(2) Financial Times, 6 Mart 2003, Sh. 1.

Nüfus yapısı Avrupa'nın ekonomik sorunlarını ağırlaştıracak

Avrupa Birliğinin önde gelen iki ülkesi Fransa ve Almanya'nın, A.B.D.'nin Irak'a yönelik, Güvenlik Konseyi kararına dayanmayan bir saldırısına karşı çıkmaları üzerine, bu süper gücün önde gelen "şahin"lerinden Savunma Bakanı Donald Rumsfeld tarafından "Yaşlı Avrupa" diye küçümsenmesi büyük yankı uyandırmış ve tepki çekmişti. Ancak bu yaşlı kıtada meydana gelen demografik değişikliklerin ve özellikle giderek yaşlanan nüfusun, Avrupa ülkelerinde ekonomik ve sosyal alanlarda gelecekte önemli sorunlara yol açması bekleniliyor.

Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından yeni yayınlanmış olan bir çalışmanın sonuçlarına göre Avrupa'nın yerli nüfusunun 2000-2050 yılları arasında yüzde 18 oranında azalması ve bu kıtada medyan yaşın (toplam nüfusu bireylerin yaşına göre tam ortadan ikiye bölen yaş) 10 yıl yükselerek 48'e ulaşması bekleniliyor. Halen Almanya'da 40 olan medyan yaşın 2050 yılında 47'ye, Fransa'da ise 38'den, 45'e yükselmesi bekleniliyor. Sanayileşme devriminin başladığı Avrupa artık, Japonya ve Asya-Pasifik Bölgesinin gelişmiş bazı küçük ülkeleri ile birlikte, bir önemli demografik gelişmeye de öncülük ediyor. Günümüzde Arnavutluk ve Türkiye hariç Avrupa ülkelerinin tümünde doğurganlık oranları, ya nüfusun sabit kalmasına olanak

verecek nüfus yenileme oranı (doğurganlık oranı) olan 2.1'in altında veya çok düşük düzeyde bulunuyor.

Bu demografik gelişme eğilimi başlıca iki nedene dayanıyor; doğurganlık oranlarındaki düşme ve bireylerin beklenen yaşam sürelerinin uzaması. Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde doğum oranları daha yüksek, durum biraz daha iyi gözüküyor. Bayan başına çocuk sayısı 1.9 ile İrlanda'da en yüksek düzeyinde buna karşılık 1.6 ile en düşük İngiltere'de. Fransa (1.89), Norveç (1.8), Danimarka (1.77), Finlandiya ve Lüksemburg (1.73), Hollanda (1.72), Belçika (1.66) ile İsveç (1.64) bu değerler arasında yer alıyorlar. 2000-2050 döneminde ise toplam ülke nüfusunun Finlandiya'da yüzde 5 oranında

düşmesi buna karşılık İrlanda'da yüzde 31 oranında artması bekleniliyor. İngiltere için yapılan tahminler nüfusun bu zaman aralığında özellikle dış göçler nedeniyle yüzde 13 oranında yükseleceği şeklinde.

Ancak Avrupa'nın güneyinde doğurganlık oranlarını çok düşük olması yüzünden ülkelerin toplam nüfuslarında oldukça sert düşüşler bekleniliyor; doğurganlık oranı Portekiz'de 1.45, Yunanistan'da 1.27, İtalya'da 1.23 ve İspanya'da ise sadece 1.15. Sözkonusu zaman aralığında İspanya'nın nüfusunun yüzde 8, İtalya'nın nüfusunun ise, dramatik bir biçimde, yüzde 22 oranında düşmesi bekleniyor. Merkezi Avrupa'da yer alan üç zengin ülkede, Almanya, Avusturya ve İsviçre'de de doğurgan-

lık oranları düşük düzeyde bulunuyor; sırasıyla, 1.35, 1.28 ve 1.41. Yapılan projeksiyonlara göre 2050 yılına gelindiğinde, İsviçre'nin toplam nüfusu yüzde 19, Avusturya'nın nüfusu yüzde 9 ve Almanya'nın nüfusu da, 2000 yılındaki düzeylerine göre yüzde 4 oranında düşecek.

Romanya ve Bulgaristan dahil, AB'ne katılım süreci içinde bulunan ülkelerde durum daha da alarm verici gözüküyor. Doğurganlık oranı Letonya'daki 1.10 ile Romanya'daki 1.32 arasında değişiyor. Bu ülkelerden en büyüğü olan Polonya'da ise doğurganlık oranı sadece 1.26. 2000-2050 döneminde öngörülen yerli nüfus azalma oranları ise yüzde 8 olarak tahmin edilen Slovakya ile yüzde 52 olarak tahmin edilen Estonya arasında değişiyor. Ancak en önemli nüfus azalmalarına Doğu Avrupa'da tanık olunması bekleniliyor. Bu dönemde Rusya'nın yerli nüfusunun yüzde 30 oranında ve Ukrayna'nın nüfusunun da yüzde 36 oranında düşeceği tahmin ediliyor.

Hernekadar gelişmekte olan ülkelerde de nüfus yaşlanma süreci çalışıyor ve medyan yaş yükseliyor da, bu demografik değişim orta vadede ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunuyor. Zira çalışma yaşındaki nüfus sayısı hızla artıyor ve azalmakta olan doğum oranlarından dolayı bağımlı (geçimi başkalarının çalışmasına bağlı) bireylerin sayısı daha yavaş artıyor, bunun yanı sıra daha az çocuğa sahip oldukları için aileler daha çok tasarruf ve yatırımda bulunma olanağına kavuşuyorlar.

Ancak gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ekonomik ve mali açıdan önemli sorunlar yaratabilecek bir nitelik taşıyor. Avrupa'nın demografik yapısı alanında meydana gelmesi beklenen bu çarpıcı değişikliklerin geniş boyutlu, olumsuz sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçlar doğurmasından kaygı duyuluyor. Herşeyden önce nüfusun yaşlanmasıyla birlikte bağımlılık oranı (emekli aylığına ve hizmete ihtiyaç duyan yaşlı nüfus oranı) yükselecek ve olanaklı ekonomik büyüme hızı düşecek. AB'nin halen üyesi olan 15 ülkede çalışma yaşındaki toplam nüfusun 2010 yılından itibaren düşmeye başlaması bekleniyor. Yine bu kapsamda halen Avrupa'da bire dört olan bağımlılık oranının (65 ve üstü yaştakilerin 15-64 yaş grubundaki çalışabilir nüfusa oranı) 2050 yılında ikiye katlanarak bire ikiye yükseleceği tahmin ediliyor. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan öngörülere göre, nüfus toplamı ve yapısındaki bu değişimler sonucu, olanaklı ekonomik büyüme oranı yıllık yüzde 2-2 1/4'ten, yaklaşık 1 1/4'e, hatta verimlilik oranlarındaki düşmeyle birlikte yüzde 1'in de altına düşebilecektir. Öngörülen bu yıllık büyüme oranı İtalya'da daha da düşük gerçekleşebilecektir. Yine AB Komisyonu raporuna göre nüfus yapısındaki gelişme nedeniyle dünya gayrisafi hasılası içinde Avrupa'nın payı, ele alınan dönemde şimdiki yüzde 18 oranından yüzde 10'a düşerken A.B.D.'nin payı yüzde 23'ten yüzde 26'ya yükselecektir.

Olumsuz demografik değişimin

zararları sadece ekonomik alanla sınırlı kalmayacağına benzemektedir. Nüfusun yüzde 40'ının yaşının 60'ın üzerinde buna karşılık sadece yüzde 13'ünün yaşının 14'ün altında olacağı İtalya ve İspanya gibi ülkeleri nasıl bir geleceğin beklediği konusu hayli karmaşık bir görünüm ortaya koymaktadır. Doğurganlık oranının 1'e yakın olması diğer bir ifade ile kadın nüfus başına sadece bir çocuk düşmesi, ülkede doğan yerli nüfus sayısının bir nesillik dönemde yarıya düşmesi anlamına gelmektedir ve bu durumda nüfus açığının dış göçlerle kapatılması, ulusal kültürün devamlılığını tehlikeye atacak hatta tehdit edecektir.

Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından yapılan nüfus araştırmasının sonuçlarına göre 2000 yılında 68 milyon olan Türkiye'nin nüfusunun, Avrupa ülkelerine göre daha yüksek olan doğurganlık oranı nedeniyle, 2050 yılında 98 milyona, yine aynı yıl itibariyle yaklaşık aynı düzeyde 68 milyon olan Mısır'ın nüfusunun da, daha da yüksek nüfus artış hızı sonucu, 2050 yılında 127 milyona yükselmesi beklenmektedir. Halen 285 milyon olan A.B.D. nüfusunun ise yüksek doğurganlık oranı ve göçler nedeniyle 2050 yılında 409 milyon kişiye yükseleceği tahmin ediliyor. Aynı araştırmaya göre halen 6.3 milyar olan dünya nüfusu 2050 yılında 8.9 milyar kişiye yükselecek ve bu toplam nüfus artışının yarısı A.B.D., Hindistan, Pakistan, Nijerya, Çin, Bangladeş, Etiyopya ve Kongo'da meydana gelecek.

Enflasyon tırmanışını sürdürüyor

Mart ayında Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 3,2, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 12,4, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 35,2 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 39,4 artış gerçekleştirdi. Bu artışın 1,8'i tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründen, 0,1'i madencilik ve taşocakçılığı sektöründen, 1,3'ü de imalat sanayi sektöründen kaynaklandı. Toptan Eşya Fiyatlarında üç ayda yüzde 12,4 artış gerçekleşmiş oldu. Bu artışla birlikte yıl sonu hedefine ulaşılması olanaklı gözüküyor. Geçtiğimiz yıl aynı dönem itibariyle Toptan Eşya Fiyatları yüzde 8,8 artış kaydetmişti.

Mart ayında Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 3,1, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 8,2 bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 29,4 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 35,5 artış gerçekleştirdi. Yüzde 3,1'lik artışın ana harcama grupları itibariyle dağılımına bakıldığında 2,1'i gıda, içki, tütün grubundan, 0,4'ü konut grubundan, 0,1'i ev eşyası grubundan, 0,1'i sağlık grubundan, 0,2'si ulaştırma grubundan, 0,1'i lokanta, pastane ve otel grubundan, 0,1'i de çeşitli mal ve hizmetler grubundan kaynaklandı. Bir önceki aya göre en yüksek artış gıda maddelerinde yaşanmış oldu.

TEFE	MART 2003	MART 2002
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	3,2	1,9
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	12,4	8,8
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	35,2	77,5
(01.04.2002-31.03.2003) - (01.04.2001-31.03.2002) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	39,4	75,4

TÜFE	MART 2003	MART 2002
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	3,1	1,2
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	8,2	8,4
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	29,4	65,1
(01.04.2002-31.03.2003) - (01.04.2001-31.03.2002) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	35,5	62,8

		2003			2002								
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TEFE	Bir öncek aya göre değişim	5,6	3,1	3,2	1,8	0,4	1,2	2,7	2,1	3,1	3,1	1,6	2,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	5,6	8,9	12,4	10,8	11,2	12,5	15,5	18,0	21,7	25,5	27,5	30,8
TÜFE	Bir öncek aya göre değişim	2,6	2,3	3,1	2,1	0,6	0,6	1,4	2,2	3,5	3,3	2,9	1,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,6	4,9	8,2	10,7	11,3	12,0	13,6	16,1	20,1	24,0	27,7	29,7

GSMH yüzde 7.8 büyüdü

2002 Yılında Gayri Safi Milli Hasıla gelişme hızı bir önceki yıla göre yüzde 7.8 artış gösterdi. Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla değeri ise 2 bin 584 dolara yükseldi.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan açıklamada; 2002 yılının dördüncü üç aylık dönemine ilişkin geçici hesaplamaya göre Gayri Safi Milli Hasılının " cari fiyatlarla 79 122 698 Milyar TL, 1987 yılı fiyatlarıyla 28 809 Milyar TL", 2002 yılı dördüncü döneminde 2001 yılı dördüncü dönemine oranla gelişme hızının da cari fiyatlarla yüzde 44.5 , sabit fiyatlarla yüzde 11.5 olduğu açıklandı.

2002 yılı üçer aylık dört dönemin toplamı olarak elde edilen yıllık "Gayri Safi Milli Hasıla" değeri " cari fiyatlarla 273 463 168 Milyar TL, 1987 yılı fiyatlarıyla 116 165 Milyar TL", gelişme hızları ise cari fiyatlarla yüzde 55.0 , 1987 yılı fiyatlarıyla yüzde 7.8 olarak hesaplanmıştır.

1999 yılında yüzde 6.1 oranında daralanan GSMH, 2000 yılında 6.3 büyümüş ve 2001 yılında 9.5 daralmıştı. 2002 yılında ise yüzde 7.8 büyümeye gösterdi.

2002 yılının dördüncü üç aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre toplam imalat sanayinde yüzde 13.5'lik bir artış gerçekleşti

İmalat Sanayii Kamu Kesimi'nde; gıda, diğer gıda, ana kimya, diğer kimyasal ürünler, plastik ürünleri ve demir çelik sanayinde yüzde10'un üzerinde üretim artışı; tütün, dokuma, giyim eşyası, ayakkabı, kağıt ve kağıt ürünleri, petrol ve kömür türevleri, çimento, makina sanayi ve elektrik makinaları sanayinde yüzde 10'un üzerinde üretim düşüşü görüldü.

İmalat Sanayii Özel Kesimi'nde; dokuma, ayakkabı, ağaç ürünleri, kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın, ana kimya, petrol ve kömür türevleri, lastik ürünleri, plastik ürünleri, çanak çömlek çini porselen, çimento, demir çelik, diğer metal ana sanayi, metal eşya, makina sanayi, elektrik makinaları ve otomotiv yüzde10'un üzerinde üretim artışı olmuştur.

Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü: 2002 yılı dördüncü döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre bu sektörün devlet madencilik kesiminde yüzde 6.2 'lik üretim azalışı, özel madencilik kesiminde ise yüzde1.2 'lik üretim artışı gerçekleşti.

Elektrik, Gaz ve Su Kesimi: 2002 yılı dördüncü döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre bu sektörün elektrik üretiminde yüzde 3.9'luk, su üretiminde ise yüzde 4.6'lık üretim artışı oldu.

İnşaat Sektörü: 2002 yılı dördüncü döneminde geçen yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla kamu kesimi katma değerinde yüzde 20.1'lik artış, özel sektör inşaat faaliyetlerinde ise bu dönem m2 olarak hesaplanan tamamlanmış inşaatlarda geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 17.8'lik azalış oldu.

Hizmet Sektörleri: 2002 yılı dördüncü döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre imalat sanayii sektöründe görülen sabit fiyatlarla yüzde 13.5'lik artış ve ithalatta bir önceki yılın aynı dönemine göre dolar değeriyle yüzde 45.0'lık artış hizmet sektörlerini etkiledi.

Bu sonuçlara göre sabit fiyatlarla gelişme hızları Ticaret sektöründe yüzde 16.1, Ulaştırma ve Haberleşme sektöründe yüzde 5.6, Serbest Meslek ve Hizmetler sektöründe yüzde 10.7, İthalat Vergilerinde yüzde33.9 oldu.

Harcama Gruplarındaki Gelişmeler; 2002 yılı birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü üç aylık dönemlerin toplamı olarak elde edilen yıllık sonuçlara göre, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde yüzde 66.4'lük payı olan özel nihai tüketim harcamalarında sabit fiyatlarla yüzde 2.0'lık artış oldu. Gayri Safi Sabit Sermaye oluşumunda ise yüzde 0.8'lik azalış oldu.

2002 yılı dördüncü üç aylık dönemde GSMH gelişme hızı cari fiyatlarla yüzde 44.5, sabit fiyatlarla yüzde 11.5'dir. bu dönemde zımni fiyat deflatörü yüzde 29.6 olmuştur.

Üçer aylık dört dönemin toplamı olarak elde edilen 2002 yılı GSMH değeri cari fiyatlarla 273 463 168 milyar TL, 1987 yılı fiyatlarıyla 116 165 milyar TL, gelişme hızları da cari fiyatlarla yüzde 55.0, 1987 yılı fiyatlarıyla yüzde 7.8 olmuştur. 2002 yılında zımni fiyat deflatörü yüzde 43.8'dir.

2002 yılında kişi başına GSMH değeri cari fiyatlarla bir önceki yıla göre yüzde 52.7'lik artışla 3 927 601 295 TL, dolar değeriyle yüzde 21.7'lik artışla 2 584 dolar olarak hesaplandı.

Dünya ekonomisi

Ekonomiler savaş baskısı altında

Tüm dünya savaşa kilitlendi. Ekonomilerde savaş ve sonrası beklentiler kilitlendi. Dünya ekonomilerinin en önemli sorunu işsizlik oranları, başta Almanya olmak üzere çok sayıda ülkenin temel sorununu oluşturuyor.

Aylardır savaş beklentileriyle yaşanan dünya ekonomisi savaşın başlamasıyla birlikte savaş sonrası gelişmelere kilitlendi.

Fransa'da hükümet, 2003 yılı için yüzde 2.5 olarak öngörülen büyüme hedefini Irak krizinin olası etkilerine bağlı yüzde 1.3'e düşürdü. Başbakan Jean Pierre Raffarin, savaş sonrası dolar ve euro arasındaki oluşacak dengenin büyüme hızını önemli biçimde etkileyeceğini ve bu yüzden tüm gelişmeleri değerlendirmek zorunda olduklarını ifade etti.

Bu arada İngiltere'de de enflasyon son 5 yılın en yüksek düzeyine tırmandı. Açıklanan son verilere göre, İngiltere'de yıllık enflasyon hükümetin yılsonu hedefi olan yüzde 2.5'in yarım puanın üzerine çıkarak yüzde 3 oranında gerçekleşti.

Almanya'da 1998 yılından buyana artan işsiz sayısı ekonomik durgunluğunda etkisiyle Şubat ayında 83 bin artarak 4 milyon 700 bine

ulaştı. İşsiz sayısının yıl itibarıyla artışı ise 400 bin olarak gerçekleşti.

Amerika Birleşik Devletleri'nin cari işlemler açığı 2002'de yüzde 28'lik artışla 503 milyar 430 milyon dolara yükselerek rekor kırdı. Cari açık geçen yılın son çeyreğinde de yüzde 8'lik artışla 136 milyar 850 milyon dolara yükselerek çeyrek bazda rekor kırdı.

Gelişmiş Ülkelerdeki Gelişmeler ve Beklentiler

ABD'de 2002 yılının son çeyreğinde ekonominin büyüme hızı bir önceki çeyreğe göre yavaşlamış ve yüzde 0,7 olarak gerçekleşti. 2002 yılı boyunca hızlı büyüyen tüketim harcamaları son çeyrekte yavaşlamış, buna karşın yıl boyunca daralan yatırım harcamalarının ise aynı çeyrekte yüzde 3,1 oranında arttı. Stok değişimleri ise 2002 yılında ilk defa son çeyrekte büyümeyi olumsuz yönde etkiledi. İthalat artışının ihracat artışının üzerinde

gerçekleştiği dördüncü çeyrekte net ihracat yüzde 0,8 oranında daraldı. Açıklanan son verilere göre ABD ekonomisinin 2002 yılı genelindeki büyüme hızı ise yüzde 2,4 olarak gerçekleşti. Yıl genelinde tüketim harcamaları yüzde 3,1 oranında artarken yatırım harcamaları 3,2 oranında daraldı. Net ihracat ise bir önceki yıla göre yüzde 0,7 oranında daralarak 2002 yılı büyüme hızını aşağıya çeken bir etken oldu. Öte yandan 2003 yılının ilk çeyreğine ilişkin olarak açıklanan veriler ekonomideki kırılganlığın arttığını göstermekte. Tüketici güveni Ocak ayındaki sınırlı düşüştü sonra Şubat ayında sert bir düşüş gösterdi. İşsizlik oranı, Ocak ayındaki düşüştü sonra Şubat ayında yeniden arttı. Tüm bu gelişmeler ilk çeyrekteki büyüme hızının son çeyreğe göre belirgin bir artış göstermesi ihtimalinin azaldığını göstermekte. ABD'de enerji fiyatlarındaki artış göstermesi ihtimalinin azaldığını göstermekte. ABD'de enerji fiyatlarındaki artış Ocak ayı

enflasyon rakamlarında sınırlı da olsa bir artışa neden oldu.

Japon ekonomisi tahminlerin aksine 2002 yılının son çeyreğinde de büyüebilmiştir. Son çeyrekteki yüzde 0,5'lik büyüme ile birlikte ekonominin yıl genelinde büyüme hızı yüzde 0,3 oranında gerçekleşti. İhracat, son çeyrekte yavaşlamakla birlikte yüzde 4,5 gibi yüksek bir hızda arttı.

İngiltere ekonomisi 2002 yılının son çeyreğinde yüzde 0,4 oranında büyüdü. Yıl genelinde ise ekonomi yüzde 1,6 oranında büyümüştü. Tüketim harcamaları yıl genelinde olduğu gibi yılın son çeyreğinde de büyümenin en önemli dinamiği oldu. 2002 yılının son çeyreğinde yatırımlar yüzde 0,6 oranında daraldı. 2002 yılının son çeyreğinde

olduğu gibi yıl genelinde de net ihracat büyümeyi olumsuz yönde etkiledi.

Açıklanan son verilere göre, Alman ekonomisi 2002 yılında, yüzde 0,2 gibi oldukça düşük bir oranda büyüdü. Harcama büyüklüklerinin ana alt kalemlerine bakıldığında net ihracat, kamu tüketimi ve stoklardaki değişim kalemlerinin sınırlı büyüme hızının kaynağını oluşturdukları görülmektedir. Artan işsizlik oranına bağlı olarak tüketim harcamaları 2002 yılında yüzde 0,6 oranında daraldı. Yatırımlar da hem iç talebin zayıf seyretmesi ve uluslararası konjonktürdeki belirsizliklere bağlı olarak yüzde 6,7 gibi yüksek bir oranda geriledi. 2002 yılının son çeyreğindeki düşük performans rağmen ihracat yıl genelinde yüzde

2,6 oranında artmış ithalat ise son çeyrekteki güçlü artışa rağmen, 2002 yılında yüzde 2,1 oranında daraldı.

Euro alanı ekonomisi 2002 yılının son çeyreğinde yüzde 0,2 oranında büyüdü. Sözkonusu çeyrekte hane halkı tüketimi yüzde 0,5'lik artış gösterirken yatırımlar yüzde 0,1 oranında düştü. Son çeyrekte ihracat hacminin artış göstermediği euro alanında ithalat yüzde 0,6 oranında arttı. 2003 yılının ilk iki ayı itibari ile açıklanan veriler, Euro alanında ekonomik faaliyette geçen yılın son çeyreğine göre belirgin bir iyileşme olduğunu göstermemekte. Ocak ayında işsizlik oranı yüzde 8,6'ya ulaşmıştı. Ekonomideki durgunluk ortamı ve enflasyon oranlarının düşük seyretmesi nedeni ile Avrupa Merkez Ban-

ENFLASYON (Yüzde Olarak)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
TÜKETİCİ FİYATLARI							
Gelişmiş Ekonomiler	2.1	1.5	1.4	2.3	2.2	1.4	1.7
ABD	2.3	1.5	2.2	3.4	2.8	1.5	2.3
Avrupa Birliği	1.8	1.5	1.4	2.3	2.6	2.1	1.8
Japonya	1.7	0.6	-0.3	-0.8	-0.7	-1.0	-0.6
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	2.4	2.6	1.0	2.2	2.4	1.8	2.2
Gelişmekte Olan Ülkeler	10.0	10.5	6.9	6.1	5.7	5.6	6.0
Afrika	14.6	10.9	12.3	14.3	13.1	9.6	9.5
Gelişen Asya	4.8	7.7	2.5	1.9	2.6	2.1	3.2
Orta Doğu ve Türkiye	28.3	27.6	23.6	19.6	17.2	17.1	13.3
Latin Amerika	12.9	9.8	8.9	8.1	6.4	8.6	9.3
Geçiş Sürecindeki Ülkeler	27.4	22.1	44.1	20.2	15.9	11.3	8.8
Orta ve Doğu Avrupa	41.8	17.2	11.0	12.8	9.6	6.1	5.6
Bağımsız Devletler Topluluğu ve Moğolistan	19.1	25.5	70.5	25.0	19.8	14.5	10.7
Rusya	14.7	27.8	85.7	20.8	20.7	15.8	11.0
Rusya Hariç	29.7	20.8	41.7	34.7	17.9	11.9	10.1
GSYİH DEFLATÖRÜ							
Gelişmiş Ekonomiler	1.7	1.3	0.9	1.3	1.8	1.2	1.5
ABD	1.9	1.2	1.4	2.1	2.4	1.2	1.9
Avrupa Birliği	1.9	2.0	1.5	1.6	2.3	2.3	1.9
Japonya	0.3	-0.1	-1.4	-2.0	1.2	-1.4	-1.2
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	2.2	1.5	-	1.7	1.4	0.9	1.8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook; Eylül 2002

kası referans faiz oranlarını 7 Mart 2003 tarihinde 25 baz puan indireyerek yüzde 2,50 olarak belirlendi.

Arjantin ekonomisinin 2002 yılında yüzde 11 oranında daraldığı tahmin edilmekte. Ocak ayı itibari ile sanayi üretimi geçen aya göre yüzde 4, geçen yılın aynı dönemine göre ise yüzde 12 oranında artmıştı. Dış ticaret fazlasının 2002 yılında GSYİH'nin yüzde 18'ine ulaş-

ış tahmin edilen ülkelerde, 2003 yılında ekonominin pozitif büyüme rakamlarına ulaşacağı tahmin edilmekte. Ancak yaşanan krizin ardından ekonomide kredi mekanizmasının hala etkin bir şekilde işlememesi büyümenin ötündeki en önemli etkenlerden biri olarak görülmekte. Brezilya ekonomisi yüksek reel faizlere rağmen değer kaybeden real'e bağlı olarak pozitif bir büyüme oranı yakalayabildi.

Ülkede yatırım ve özel tüketim harcamaları düşerken ihracatta görülen yüzde 7,8'lik artış ve ithalatta gerçekleşen yüzde 12,8'lik daralma 2002 yılındaki büyümenin temel kaynağını oluşturdu.

Asya ekonomileri 2002 yılının son çeyreği itibari ile de dünya ortalamasının oldukça üzerinde büyüme performansları sergilediler.

Gelişmiş Ekonomilerde İşsizlik Oranları (Yüzde Olarak)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gelişmiş Ekonomiler	6.9	6.8	6.4	5.9	5.9	6.4	6.5
Başlıca Sanayileşmiş Ülkeler	6.6	6.3	6.1	5.7	6.0	6.6	6.7
ABD	4.9	4.5	4.2	4.0	4.8	5.9	6.3
Japonya	3.4	4.1	4.7	4.7	5.0	5.5	5.6
Almanya	9.6	9.1	8.4	7.8	7.8	8.3	8.3
Fransa	12.1	11.5	10.6	9.5	8.6	9.0	8.9
İtalya	11.7	11.8	11.4	10.6	9.5	9.3	8.9
İngiltere	7.1	8.3	6.0	5.5	5.1	5.2	5.3
Kanada	9.1	8.3	7.6	6.8	7.2	7.6	6.7
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	7.8	8.1	7.3	6.2	5.7	5.8	5.7
İspanya	20.8	18.7	15.7	13.9	10.5	10.7	9.9
Hollanda	5.5	4.2	3.2	2.6	2.0	2.9	3.2
Belçika	9.2	9.3	8.6	6.9	6.6	6.9	7.1
İsveç	8.0	6.5	5.6	4.7	4.0	4.2	4.2
Avusturya	4.4	4.5	3.9	3.7	3.6	4.3	3.8
Danimarka	7.8	6.5	5.6	5.2	5.0	5.1	5.1
Finlandiya	12.6	11.4	10.2	9.8	9.1	9.4	9.3
Yunanistan	9.8	11.1	12.0	11.2	10.1	10.2	10.3
Portekiz	6.7	5.0	4.4	4.0	4.1	4.7	5.1
İrlanda	9.8	7.4	5.6	4.3	3.9	4.5	4.7
Lüksemburg	3.3	3.1	2.9	2.6	2.6	2.9	2.8
İsviçre	5.2	3.9	2.7	2.0	1.9	2.7	2.7
Norveç	4.1	3.2	3.2	3.4	3.6	3.6	3.6
İsrail	7.6	8.5	8.9	8.8	9.3	10.7	10.9
İzlanda	3.9	2.8	1.9	1.3	1.7	2.3	2.6
Kore	2.6	6.8	6.3	4.1	3.7	3.0	3.0
Avustralya	8.3	7.7	7.0	6.3	6.7	6.3	6.0
Tayvan	2.7	2.7	2.9	3.0	4.6	5.0	4.9
Hong Kong	2.2	4.7	6.2	4.9	5.0	7.5	7.1
Singapur	1.8	3.2	3.5	3.1	3.3	3.0	2.3
Yeni Zelanda	6.7	7.5	6.8	6.0	5.3	5.4	5.6
Avrupa Birliği	10.6	9.9	9.1	8.2	7.4	7.7	7.6
Euro Bölgesi	11.3	10.7	9.8	8.8	8.0	8.4	8.2
Yeni Sanayileşen Asya Ekonomileri	2.6	5.4	5.2	3.8	4.0	4.0	3.8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook; Eylül 2002

Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Şubat (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2003 Yılı Bütçe Hedefi
	2001	2002	Artış (%)		
Gelirler	9.920	14.208	43.2	12.6	
Genel Bütçe Gelirleri	9.732	13.575	39.5	9.4	
Vergi Gelirleri	7.699	11.573	50.3	18.1	
Gelirden Alınan Vergiler	2.622	3.516	34.1	5.5	
Gelir Vergisi	1.872	2.325	24.2	-2.4	
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	72	102	41.7	11.8	
Kurumlar Vergisi	734	1.190	62.1	27.5	
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	711	1.168	64.3	29.1	
Servetten Alınan Vergiler	279	455	63.1	28.3	
Motorlu Taşıtlar Vergisi	276	451	63.4	28.4	
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	3.694	5.94	60.1	26.0	
Dahilde Alınan KDV	1.351	2.134	57.9	24.4	
Taşıtların Alınım Vergisi	22	0			
Akaryakıt Tüketim Vergisi	1.397	0			
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	192	212	10.4	-13.4	
Özel İletişim Vergisi	115	141	22.6	-3.9	
Özel İşlem Vergisi	83	77	-7.2	-76.4	
Dış Ticarettten Alınan Vergiler	1.103	1.659	50.4	18.1	
İthalde Alınan KDV	1.028	1.544	50.2	18.0	
Vergi Dışı Normal Gelirler	199	962	-3.7	-44.9	
Katma Bütçe Öz Gelirleri	188	633	236.7	265.3	
Harcamalar	11.221	20.922	86.4	46.4	

*Hesaplama TÜFE % 27,0 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

GSMH	2002	2001	2000	1999	1998	1997
GSMH (Cari fiyatlarla Trilyon TL)	273.463	176.484	125.596	78.283	53.518	29.393
GSMH (milyar dolar)	175.898	144.313	201.378	187.468	205.808	194.106
GSMH (Değişim Hızı 1987 fiyatlarıyla %)	7.8	-9.5	6.3	-6.1	3.9	8.3
Kişi başına GSMH (ABD Doları)	2.584	2.123	2.965	2.879	3.255	3.079
Üretim İndeksi	102.5	92	101	95.7	100.9	100
Toplam İhracat (Milyon/Dolar)	35.081	31.334	27.775	26.587	26.974	26.261
Toplam İthalat (Milyon/Dolar)	50.832	41.399	54.503	40.671	45.921	48.559
Dış Ticaret Dengesi (Milyon/Dolar)	-15.751	-10.065	-26.728	-14.084	-18.947	-22.298
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	6.9	75.7	51.0	65.4	58.7	54.1
İşsizlik Oranı (%)	10.6	8.5	6.6	7.7	6.8	6.7
İç Borç Stoku (Trilyon TL)	149.869	122.157	36.421	22.920	11.612	6.683
Dış Borç Stoku (Milyon/Dolar Yeni Tanım)	127.477	115.200	119.697	102.988	96.411	84.276
Cari İşlemler Dengesi (Milyon/Dolar)	-1.789	3.390	-9.819	-1.360	1.984	-2.638

(Milyar TL)	2003		2002		2001
	14 Mart	07 Mart	27 Aralık	15 Mart	28 Aralık
Emisyon	8.791.776	8.404.128	7.707.082	6.006.162	5.328.876
Para Arzı					
- M1	14.783.116	14.768.106	14.258.860	11.165.208	11.073.270
- M2	63.363.362	63.585.901	61.195.275	49.772.555	46.985.987
- M3	66.833.216	69.188.832	64.399.837	52.413.959	50.587.717
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	58.723.263	58.423.920	56.294.199	46.540.496	44.921.685
- Vadeli Tasarruf	41.166.427	41.538.258	38.675.412	33.834.208	31.291.397
- Vadesiz Tasarruf	3.721.792	3.404.501	3.262.560	3.262.560	3.170.598
- Vadeli Ticari	7.413.819	7.279.537	8.261.003	4.773.139	4.621.320
- Vadesiz Ticari	3.488.736	3.429.704	3.784.187	2.427.015	3.100.924
- Resmi Mevduat	2.932.489	2.771.920	2.311.037	1.998.759	2.737.446
Kredi Stoku	37.556.573	37.176.209	35.159.807	34.055.918	34.796.973
- Tüm Banka Kredileri	37.364.997	36.984.633	34.909.807	33.305.918	34.046.973
- M.B. Kredileri	191.576	191.576	250.000	750.000	750.000
Bank. El. Tah. ve Bono	84.077.560	84.883.009	81.616.926	65.808.892	58.275.691

Mevzuat Değişiklikleri

- 01 Mart 2003** - Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 08 Mart 2003** - 4814 Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin kanun
- 2003/5299 2003 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar
- 2003/5303 Yatırımlarda Devlet yardımları Hakkında Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
- 08 Mart 2003** **Mükerrer** - Vergi Barış Kanunu Genel Tebliği Seri No:1
- 15 Mart 2003** - Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:20)
- Mükerrer** - 2003 Yılı Programı
- 20 Mart 2003** - Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:247)
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:313)
- Uluslararası Gözetim Şirketleri Statüsüne İlişkin Dış Ticarete Standardizasyon Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No:2003/14)
- Oydan Yoksun Hisse Senetlerine İlişkin Esaslar Tebliği (Seri:I, No:30)
- Kar ve Zarar Ortaklığı Belgelerinin Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri:III, No:27)
- Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: V, No:62)
- Aracılık Faaliyetlerinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri V, No:63)
- Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri:VI, No:15)
- Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri:X, No:21)
- 22 Mart 2003** - Vergi Barış Kanunu Genel Tebliği (Seri No:2)
- 24 Mart 2003** - 765 Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güven Oylamasına İlişkin Karar
- 29 Mart 2003** - Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:248)
- Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No:266)
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:314)

Vergi Takvimi

- 07.04.2003** - Mart 2003 Dönemi 4705 Sayılı Kanuna Göre Tahsil Edilen Özel İşlem Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 07.04.2003** - Mart 2003 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 10.04.2003** - 16-31 Mart Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 15.04.2003** - Mart 2003 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.04.2003** - Mart 2003 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 15.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Motorlu Taşıtların Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 21.04.2003** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İhtikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 21.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 21.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 21.04.2003** - Mart 2003 Dönemi Faiz Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 21.04.2003** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 21.04.2003** - Mart 2003 Dönemi Özel İşlem Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 21.04.2003** - Mart 2003 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 25.04.2003** - 1-15 Nisan Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 25.04.2003** - Ocak-Şubat-Mart 2003 Dönemine ait Basit Usul KDV Beyanı ve Ödenmesi
- 25.04.2003** - Mart 2003 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 30.04.2003** - Gelir Vergisi (Gayri Menkul Sermaye İratları) 2.Taksit Ödemesi
- 30.04.2003** - Kurumlar Vergisi Beyanı ve 1.Taksit Ödemesi

2 Mart 2003
Kronoloji

- 01 Mart** Türkiye’de yabancı asker bulundurma ve yurt dışına asker gönderme tezkeresi TBMM’de yeterli kabul oyunu bulamadı.
- 02 Mart** ABD Dışişleri Bakanı Colin Powel Başbakan Gül’ü arayıp Meclis’ten geçmeyen izin tezkeresi hakkında bilgi aldı.
- 03 Mart** Başbakan Abdullah Gül tarafından yapılan açıklamada 15.7 katrilyon liralık gelir sağlaması hedeflendiği bunun 9.8 katrilyonu gelir artırıcı önlemlerle gerçekleştirilecek
- 04 Mart** ABD, Türkiye’nin TBMM’den yeni bir yetki tezkeresi çıkarması için girişimlerde bulunmaya başladı. ABD Büyükelçisi Pearson Başbakan Gül’le görüşti.
- 05 Mart** Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin hükümetle aynı görüşü paylaştığını ve Hükümetin Meclise sunduğu tezkerede yansıtıldığını açıkladı.
- 06 Mart** Türk birlikleri ve Amerikan askeri malzemesinin sınır bölgesine sevkياتına hız verildi.
- 07 Mart** ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı More Grossman, Türkiye’nin Kuzey Irak’a tek taraflı müdahalesine karşı olduklarını söyledi.
- 08 Mart** TBMM Başkanı Bülent Arınç, İskenderun Limanı’ndan yapılan asker sevkياتının kendisini rahatsız ettiğini açıkladı.
- 09 Mart** Yenilenen Siirt seçimlerinde AKP, 3 milletvekiliğinin tamamını aldı. AKP’nin Meclisteki milletvekili sayısı 365 oldu. AKP Genel Başkanı R. Tayyip Erdoğan’da milletvekili seçildi.
- 10 Mart** Dünya Bankası Türkiye Temsilcisi Ajay Chhibber, IMF’nin talepleri paralelinde hazırlanan bütçeyi desteklemeyeceklerini açıkladı.
- 11 Mart** Annan Planı’nın referanduma sunulmasına ilişkin Lahey’de süren görüşmeler anlaşmazlıkla sonuçlandı. Başbakan Abdullah Gül istifasını Cumhurbaşkanı Sezer’e sundu, Sezer yeni hükümeti kurmak üzere Recep Tayyip Erdoğan’ı görevlendirdi.
- 12 Mart** Sırbistan Başbakanı Zoran Cincić uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan’ın savunma hakkının engellendiği ve gözaltı süresinin uzun olduğu gerekçesiyle adil yargılanmadığına karar verdi.
- 13 Mart** Anayasa Mahkemesi terör örgütü PKK’ya yardım ve destek sağladığı gerekçesiyle HADEP’i kapattı.
- 14 Mart** Tayyip Erdoğan Başbakanlığındaki 59. Hükümeti Cumhurbaşkanı Sezer onayladı.
- 15 Mart** AKP hükümetinin isteği doğrultusunda İş Güvence Yasası 3.5 ay ertelendi.
- 16 Mart** ABD Başkanı Bush, İngiltere Başbakanı Blair ve İspanya Başbakanı Aznar; BM, Saddam’a karşı gereken kararı almazsa diplomatik çabalar devam etmez. Irak’ın silahsızlanması için gereği yapılır açıklamalarında bulundular.
- 17 Mart** Cumhurbaşkanı Sezer’in başkanlığında Çankaya Köşkü’nde yapılan Irak zirvesinden yeni tezkere kararı çıktı.
- 18 Mart** ABD Başkanı Bush yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında 48 saat içinde Saddam Hüseyin’in Irak’ı terketmemesi durumunda askeri müdahaleye başvuracaklarını açıkladı.
- 19 Mart** ABD, IMF programı uygulandığı sürece Türkiye’ye desteğinin devam edeceğini açıkladı.
- 20 Mart** ABD, Irak’a füze ve bombalarla saldırdı. ABD’ye Türk hava sahasını açan tezkere TBMM’de kabul edildi.
- 21 Mart** ABD ve İngiltere B-52 bombardıman ve füzelerle Bağdat’a saldırdı. Irak’ın bazı bölümlerini ele geçirdi.
- 22 Mart** ABD ve İngiliz birlikleri Irak’ın dış savunma hatlarında büyük bir direnişle karşılaştı. ABD ve İngiltere teknolojik mühimmatla Irak içlerine ilerlemesini sürdürdü.
- 23 Mart** Tayyip Erdoğan Başbakanlığında kurulan 59’uncu hükümet TBMM’den güvenoyu aldı.
- 24 Mart** ABD ve İngiliz birlikleri Irak’ın çeşitli bölgelerinde şiddetli direnişle karşılaştı ve ağır kayıplar verdi.
- 25 Mart** ABD Başkanı Bush, Kongre’den Irak savaşı için 74.7 milyar dolarlık ek bütçe talep etti. Amerika Türkiye’ye 8.5 milyar dolar kredi vereceğini açıkladı.
- 26 Mart** Genel Kurmay Başkanı Hilmi Özkök Türkiye’nin Kuzey Irak’a işgalci olarak girmeyeceğini söyledi.
- 27 Mart** Irak’da şiddetli direnişle karşılaşan ABD ve İngiltere bölgeye takviye askeri güç gönderme kararı aldı.
- 28 Mart** İstanbul-Ankara seferini yapan THY uçağı Atina’ya kaçırıldı. Hava korsanı 4 saat sonra teslim oldu.
- 29 Mart** ABD ve İngiliz birlikleri Irak’ta 76 bin ton gıda, 151 ton süt stoğunun imha edildiğini açıkladı.
- 30 Mart** İslami Cihat Örgütü ABD’lilere karşı intihar saldırı düzenleyeceğini açıkladı. Kuveyt’te ABD birliklerinin üzerine kamyon sürüldü, 15 asker yaralandı.
- 31 Mart** Devlet İstatistik Enstitüsü, GSMH’nin 2002 yılında yüzde 7,8 büyüdüğünü açıkladı.